

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

**Mezinárodně právní aspekty používání
bezpilotních letounů v moderním ozbrojeném
konfliktu**

Diplomová práce

Michal Janák

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.M.A.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): březen 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3.4.2013

.....

Michal Janák

Poděkování

Děkuji paní JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D., E.M.A. za trpělivost, kterou se mnou měla a za laskavé vedení a pomoc při psaní mé diplomové práce. Dále děkuji pplk. Mgr. Otakaru Foltýnovi za cenné rady a připomínky k technickým aspektům mé práce i za pomoc se získáním potřebné literatury. Velký dík patří také mým nejbližším. Mým rodičům, Vladimíře a Pavlu Janákovým, za nesmírnou oporu v průběhu celého mého studia a mé snoubence Nelle Palkovské za to, že je.

Obsah

Úvod	1
1. Bezpilotní letouny	4
1.1. Historický exkurz	4
1.2. Současné UCAVs	7
1.2.1. Kategorizace UAS	8
1.2.2. MQ-1 Predator	9
1.2.3. MQ-9 Reaper	11
1.2.4. RQ-4 Global Hawk	13
2. Pojem ozbrojený konflikt a normy humanitárního práva	16
2.1. Mezinárodní ozbrojený konflikt	19
2.1.1. Ženevské úmluvy a Dodatkový protokol I	21
2.1.2. Manuál mezinárodního práva upravující vzdušné a raketové konflikty... ..	26
2.2. Vnitrostátní ozbrojený konflikt	28
2.2.1. Společný článek 3 Ženevských úmluv	30
2.2.2. Protokol II	31
2.2.3. Obyčejové právo	32
3. Právní analýza použití bezpilotních letounů	33
3.1. Je vůbec bezpilotní letoun legálním bojovým prostředkem?	34
3.1.1. UCAV z hlediska mezinárodního ozbrojeného konfliktu	34
3.1.2. UCAV z hlediska vnitrostátního ozbrojeného konfliktu	37
3.2. Způsoby použití UCAVs	38
3.2.1. Double tap	39
3.2.2. Civilní ztráty	43
3.2.3. Kombatanti	55
Závěr	59
Seznam použité literatury	62
Seznam použitých zkratk	71
Abstrakt	72
Abstract	73
Obrazová příloha	74

Mír přináší bohatství, bohatství přináší zpupnost, zpupnost přináší válku, válka přináší chudobu, chudoba přináší pokoru, pokora přináší mír.

Arabské přísloví

Úvod

Válečný konflikt vždy byl a vždy bude krajním řešením sporu mezi dvěma zneprátelenými zeměmi. Stejně jako se měnily důvody pro zahájení válečného konfliktu v průběhu historie lidstva, tak se měnila i taktika a způsoby boje včetně prostředků, kterými byl veden. Mezinárodní humanitární právo je systém smluvních instrumentů a obyčejů snažících se limitovat válečné krutosti, omezovat používání některých prostředků a metod boje, které způsobují nadbytečné útrapy a trýzeň přímých či nepřímých účastníků bojů. Za úspěch tohoto systému práva lze považovat zejména to, že porušením norem humanitárního práva vzniká odpovědnost za válečné zločiny postižitelné podle mezinárodního trestního práva.¹

Tyto instrumenty známé jako humanitární právo vznikaly na sklonku 19. a dále v průběhu celého 20. Století. V největší vlně po druhé světové válce, kdy si lidstvo prošlo nejkřutějším utrpením v celé své historii. V roce 1949 došlo k přijetí Ženevských úmluv, doplněné později v roce 1977 o dva Dodatkové protokoly. Mezinárodní společenství reagovalo na nové trendy ve způsobu vedení válečného konfliktu také přijetím jednotlivých dílčích mezinárodních úmluv, např. zakazujících používání pozemních min nebo omezujících použití zápalných zbraní.² Naposledy bylo upraveno použití kazetové munice úmluvou z roku 2008.³

S ohledem na zrychlený technologický vývoj posledních dvou dekad, který nyní zažíváme takřka ve všech oborech lidské činnosti, se nabízí otázka, zda a nakolik je humanitární právo schopno postihnout tyto nově se objevující trendy a technologie.

Můžeme se oprávněně ptát, zda využívání informačních technologií ve zvýšené míře vede k onomu zlidštění válečného konfliktu, nebo se naopak bude jednat spíše o skrytou zákeřnost. Je tomu tak např. u používání počítačových virů, sloužících ke zneškodnění informačního systému, bez kterého se žádný moderní ozbrojený konflikt

¹ čl. 8 Římského statutu přijatého 1.7.2002. nebo také POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 6., doplněné a rozšířené vydání.* Praha: C.H.Beck, 2011, 501 s. ISBN 978-80-7400-398-1.

² ICRC, *Treaties and documents by date.* Dostupné z: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/INTRO?OpenView>

³ ICRC, *Convention on cluster munition.* Dostupné z: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/620?OpenDocument>

dnes neobejde?⁴ Je vůbec možné právně uchopit kybernetickou válku, jejíž zárodky se již v současnosti objevují?

Jednou z prvních takových technologických inovací, na kterou humanitární právo nemusí znát odpověď, je používání bezpilotních letounů, sloužících v moderním ozbrojeném konfliktu nejen k průzkumným a výzvědným účelům, ale nově také k likvidaci nepřátelských jednotek protivníka či jeho vojenských objektů. Nasazení těchto bojových prostředků bylo umožněno jednak ohromným rozmachem informačních technologií a částečně také požadavky na specifický způsob vedení válečného konfliktu v boji proti terorismu v hornatých oblastech Afghánistánu a Pákistánu.

Ve své diplomové práci bych se rád zaměřil právě na legalitu používání bezpilotních letounů v moderním ozbrojeném konfliktu. Tak jako v minulosti se reagovalo na válečné krutosti přijetím Ženevských úmluv, je potřeba zvažovat a zamýšlet se nad tím, zda humanitární právo může obsáhnout technologický rozvoj posledních několika let, nebo zda je nutné uvažovat o novém pramenu humanitárního práva. Cílem této práce je zjistit, zda lze bezpilotní letouny, jako takové, kvalifikovat normami humanitárního práva jako zakázaný bojový prostředek. A dále, zda je způsob jejich použití v souladu s humanitárním právem. V diskuzi nad tímto moderním způsobem vedení ozbrojeného konfliktu se objevují i názory zpochybňující legalitu bezpilotních letounů. Záměrem této práce tedy je přispět do této diskuze právní analýzou zohledňující i technické vybavení těchto moderních strojů.

Diplomová práce je členěna na tři hlavní části. První část je zaměřena na historii použití bezpilotních letounů a jejich technické vlastnosti a charakter. Zároveň jsou představeny současné nejpoužívanější modely bezpilotních letounů. Druhá část vymezuje pojmy mezinárodní a vnitrostátní ozbrojený konflikt v rámci mezinárodního humanitárního práva a zároveň identifikuje konkrétní ustanovení vztahující se na použití bezpilotních letounů. Třetí část se zabývá právní analýzou na pozadí současného způsobu použití bezpilotních letounů. Zjišťuje legalitu bezpilotních letounů jako takových a zkoumá, zda jejich vlastnosti a charakter nějakým způsobem limitují rozsah jejich použití v rámci platných právních norem mezinárodního humanitárního práva identifikovaných v druhé části. Důraz je kladen zejména na zkoumání, zda je bezpilotní

⁴ BERANOVÁ, Lucie. Nová dimenze války: Dokonalý počítačový vir "ničící" přes rok Írán. Testuje ho Izrael. *IHNED.cz* [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-49487700-vir-nicil-iran-rok-testoval-ho-izrael>

letoun uzpůsoben k naplnění požadavků principu rozlišování, proporcionality a prevence v kontextu mezinárodního a vnitrostátní ozbrojeného konfliktu. Závěr třetí části je věnován otázkám zapojení civilních osob do ovládnání bezpilotních letounů. Na mnoha místech bude obsahem práce i porovnání těchto moderních strojů s tradičními pilotovanými letouny. Často se objevují názory, které nepovažují bezpilotní letouny za nic výjimečného z pohledu humanitárního práva ve srovnání s pilotovanými letouny.

Posouzení mezinárodně právních aspektů použití bezpilotních letounů jsem si vybral jako téma své diplomové práce z několika důvodů. Tím prvním je provázanost dvou oblastí, které mě zajímají – mezinárodní právo a vojenská technika. Druhým důvodem je aktuálnost tématu, kdy téměř denně vycházejí články a příspěvky upozorňující na nejrůznější aspekty používání bezpilotních letounů. Minimum z nich se však dostatečně věnuje právním aspektům. Proto jsem se rozhodl využít svých právních znalostí ke zpracování vlastního právního pohledu na toto aktuální téma.

V české literatuře je téma bezpilotních letounů zpracováno velice okrajově, takřka vůbec. Z tohoto důvodu byly pro mne důležitým zdrojem informací jednak zahraniční publikace a zejména internetové články z akademického prostředí, ale i články a diskuze probíhající na odborných vojenských serverech.⁵ Důležitým pramenem pro téma mé práce jsou také zdroje přístupné na stránkách Americké armády, která je v současnosti jedním z největších uživatelů bezpilotních letounů v ozbrojeném konfliktu.

⁵ ŠULC, František. Robotická revoluce, nebo také ne. On War / On Peace [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.onwar.eu/2012/03/05/roboticka-revoluce-nebo-take-ne/>

1. Bezpilotní letouny

V této části diplomové práce se zaměřím na podrobnější charakteristiku bezpilotních letounů ze stránky technické a konstrukční v míře, která je nezbytná pro posouzení právních aspektů v kapitole 3. Zmíním něco málo z historie, kategorizaci bezpilotních letounů a budu se věnovat také zbraňové vybavenosti, systému ovládání a porovnám bezpilotní letouny s klasickými pilotovanými letouny používanými v boji.

Jako bezpilotní letoun se označuje takový vzdušný prostředek, který na své palubě nemá žádného pilota. K jeho ovládání slouží ovládání na dálku obsluhované vyškoleným personálem, automatický před-programovaný systém nebo obavy vzbuzující autonomní, inteligentní systém ovládající letoun bez jakékoliv lidské intervence.⁶ Pro označení těchto bojových prostředků se používá anglicky výraz „Unmanned aerial vehicle“ – zkratka UAV nebo také „drone“⁷. Podkategorii, která se začala vyvíjet svým vlastním směrem, jsou potom bezpilotní letouny používané v boji, neboli „Unmanned combat aerial vehicle“ –UCAV neboli „combat drone“⁸, které nesou podle potřeby určité zbraně ke zneškodnění nepřítele či vojenského cíle, ale mohou zároveň sloužit k průzkumu či sběru špionážních informací. Někdy se lze setkat také se zkratkou RPA neboli *remotely piloted aircraft*. V práci se budou používat výrazy bezpilotní letoun, drone,UCAV nebo UAV jako synonyma. V průběhu studia materiálů ke své práci jsem nenarazil na jakýkoliv problém s definicí bezpilotních letounů. Nicméně je vždy potřeba rozlišit zda se jedná o letoun dálkově řízený nebo letoun s vlastní inteligentní pamětí.

1.1. Historický exkurz

Než se dostanu ke specifickým otázkámUCAVs, je pro lepší pochopení problematiky vhodné zmínit krátkou historii a vývoj bezpilotních letounů obecně.

Jejich současné používání v ozbrojených konfliktech není nijak přelomové. Nepřekvapí nás proto, že myšlenka použití vzdušných prostředků bez posádky na palubě sahá přibližně do poloviny 19. Století. V té době použili 200 nepilotovaných

⁶ U. S. Department of Defense. [online]. [cit. 2013-01-31]. Dostupné z: <http://www.defense.gov/specials/uav2002/>

⁷ *Humanitarian Policy and Conflict Research Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Bern: Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, 15.9.2009, s.6. Dostupné z (PDF dokument): <http://ihlresearch.org/amw/HPCR%20Manual.pdf>

⁸ Ibid.

balónů Rakušané k bombardování a následnému obsazení Benátek.⁹ Průkopníkem v myšlence a konstrukci těchto nepilotovaných vzdušných plavidel byl také Nikola Tesla, k čemuž se hrdě hlásí i americká US ARMY ve svém dokumentu o budoucí integraci, směřování a využití bezpilotních systémů pro armádu. Jeho vize směřovala k možnosti bránit Spojené státy pomocí ozbrojených nepilotovaných letounů.¹⁰ Vývoj bezpilotních letounů byl však zahájen až na popud první světové války, což také bezpochyby uspořádalo jejich vývoj. V meziválečném období docházelo ke zdokonalování ovládání těchto letounů (např. pomocí dálkového ovládání) zejména Spojenými státy a Velkou Británií. Jsou známé i případy, kdy tyto bezpilotní letouny sloužily i k výcviku armádních a námořních protiletectkých jednotek.¹¹

Druhá světová válka opět popohnala vývoj a vzniklo několik projektů, jejichž cílem bylo sestavení ofenzivních bezpilotních letounů.¹² A byla to právě americká námořní letecká továrna ve Filadelfii, která jako první, v rámci projektu Fox z roku 1941, instalovala do bezpilotního letounu televizní kameru, díky které bylo značným způsobem usnadněno ovládání letounu z jiného doprovodného letounu. O pokrokovosti myšlenky využití bezpilotních letounů k bojovým účelům svědčí také článek zveřejněný v prosinci roku 1940 v časopise *Populární mechanika*. Tento letoun fungoval na principu letounů z projektu Fox, ve výbavě disponoval televizní kamerou a rádiovým přijímačem, byl ovládán z doprovodného letounu na dálku a nesl náklad několika kilogramů bomb pro zneškodnění cíle.¹³ K vývoji nepilotovaných letounů přispěli také Němci, vývojem proslulých střel V-1, které byly nasazeny hlavně proti Velké Británii. V průběhu 6 měsíců usmrtily tyto létající bomby více než 900 lidí.¹⁴ Jsou tedy učebnicovým příkladem absolutně nerozlišující zbraně.

V poválečném období vyšlo najevo, že sériové uvedení bojových bezpilotních letounů do praxe není technicky ani finančně tak jednoduché, jak se zpočátku zdálo. Začaly se proto hledat jiné (levnější) způsoby využití. Zajímavostí je použití

⁹ Monash University, The Centre for Telecommunications and Information Engineering: Remote Piloted Aerial Vehicles: An Anthology. [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: http://www.ctie.monash.edu/hargrave/rpav_home.html#Beginnings

¹⁰ U. S. ARMY. "Eyes of the Army": U. S. Army Roadmap for Unmanned Aircraft Systems 2010-2035. Fort Rucker, Alabama, 4 s.. Dostupné z: <http://www.rucker.army.mil/usaace/uas/>

¹¹ MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 17 s. ISBN 0752817795.

¹² *Ibid.* 13 s.

¹³ Robot television bomber. *Popular mechanics magazine*. 1940, č. 12, 805 s. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=19kDAAAAMBAJ&pg=PA805&dq=Popular+Science+1933+plane+%22Popular+Mechanics%22&hl=en&ei=sXYNTvyADIGLsAK8pbSRCg&sa=X&oi=book_result&ct=resuIt&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true

¹⁴ *Supra* n. 11, 19 s.

bezpilotních letounů k monitorování amerických atomových pokusů na atolu Bikini během operace Crossorads v radioaktivitou zamořené oblasti.¹⁵ Další oblastí, kde našly bezpilotní letouny bezpochyby největší uplatnění a svou práci zde ve stále větší míře odvádí dodnes je průzkumná a výzvědná oblast. Od konce 50. disponovala americká armáda pilotovaným výzvědným letounem, kterým byl známý U-2. Incident, kdy došlo k sestřelení pilota Garyho Powerese v tomto letounu nad tehdejšími Sovětským svazem, vedl k intenzivnějšímu vývoji bezpilotních letounů¹⁶, které by mohly provádět průzkum a špionáž bez riskování životů posádky. Byl vyvinut nový typ letounu, nahrazující U-2, kterým se stal pilotovaný SR- 71 Blackbird. Sloužil jako transportér pro bezpilotní letoun D-21, který se stal předchůdcem neodhalitelných letounů typu F-117.¹⁷ (viz Obrázek č. 1)

Investice do tohoto vývoje se začaly vyplácet hned v následujícím konfliktu, kterého se Spojené státy zúčastnily. Nasazení průzkumných bezpilotních letounů během Války ve Vietnamu, kde docházelo ke značným ztrátám a zajetí personálu obsluhujících pilotované letouny včetně pilotů samotných, poskytlo nepatrnou výhodu Spojeným státům.¹⁸

V průběhu 80. let se ke Spojeným státům jako uživatelům bezpilotních letounů pro průzkum a pozorování v reálném čase připojil Izrael. Byl donucen sáhnout k těmto technologiím po neúspěšné válce se Sýrií, ve které ztratil velké množství pilotů. V následujícím konfliktu v roce 1982 však Izrael právě i díky UAVs dokázal Sýrii zaskočit a bez ztráty jediného pilota nebo jediného bezpilotního letounu zlikvidoval syrskou leteckou obranu, což vzbudilo zájem Spojených států znovu zaměřit pozornost na UAVs.¹⁹ Zakoupili proto od Izraele prototyp letounu, který se stal předlohou pro současný typ Predator.²⁰ Převládající využití k průzkumným účelům tedy vydrželo až

¹⁵ Supra n. 11, 24 s.

¹⁶ MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 26 s.

¹⁷ Ibid., 30 s.

¹⁸ Ibid., 32-39 s.

¹⁹ Neoficiální verze příběhu, jak došlo k prohloubení zájmu Američanů o větší intervenci bezpilotních letounů je však více zajímavá. Americké námořnictvo ztratilo v tomto konfliktu několik letounů, což nepotěšilo admirála jedné letadlové lodi. Byla dohodnuta schůzka s Izraelci, jak je možné, že jim se to nestalo. V úvodu jejich prezentace pustili video, kde byl natočen samotný admirál na můstku bez jakékoliv pozornosti amerických jednotek. Malé průzkumné UAV monitorovalo dění na palubě lodi v průběhu celého dne. To udělalo na admirála takový dojem, že se postaral o zařazení těchto prostředků do standardní výbavy Američanů. MCDAID, Hugh, OLIVER, David., *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 53 s.

²⁰ LEVINSON, Charles. Israeli Robots Remake Battlefield: Nation Forges Ahead in Deploying Unmanned Military Vehicles by Air, Sea and Land. *The Wall Street Journal* [online]. 13.1.2010 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z: <http://online.wsj.com/article/SB126325146524725387.html>

do 80. let, kdy se na scéně začaly objevovat první bezpilotní letouny schopné útoku na cíl, které významnějším způsobem začaly promlouvat do ozbrojených konfliktů.

Prvním takovým příkladem byla operace Pouštní bouře, takzvaná první válka v Perském zálivu. Bylo uskutečněno na 533 operací těchto letounů, z toho 300 bojových, mezi nimi zejména průzkumné a pozorovací mise či jako podpora při navádění dělostřelectva.²¹

Jak plyne z dokumentů porovnávajícího tradiční letouny s těmi bezpilotními²², politikou současného ozbrojeného konfliktu se stalo maximalizování bojových účinků při minimalizaci, či nejlépe úplnému omezení, bojových ztrát. Jak je dále patrné z tohoto dokumentu, sestřelení pilotovaného letounu a následné zjetí pilota několikrát zapříčinilo diplomatickou a politickou krizi, která mohla být tím posledním spouštěčem války případně vyhocení již probíhajícího konfliktu.²³ Jedním z nejsilnějších argumentů pro nasazeníUCAVs v té době, byla jednak prevence před vznikem konfliktů nebo jejich vyhocením a dále také životy pilotů a samozřejmě i ekonomické aspekty.

1.2. SoučasnéUCAVs

V následující kapitole se blíže podíváme na zástupce bezpilotních bojových letounů, které operují v ozbrojených konfliktech např. na Blízkém východě. Modelů bojových bezpilotních letounů existuje ve službách armád celého světa několik stovek druhů, mezi nimi také modely využívané pro průzkum a sběr dat. Jejich popis není účelem této práce, nicméně pro úplnost zvoleného tématu považuji za vhodné uvést ty zástupce, kteří by potenciálně mohli přijít do konfliktu s humanitárním právem – tedy Predator a Raper, a jeden zástupce z nebojové oblasti Global Hawk. Dříve, než se dostanu ke konkrétním modelům, uvedl bych kategorizaci bezpilotních letounů, pro jejich jednodušší a přehlednější zařazení.

²¹ MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 53-57 s.

²² NOLLAN II., Robert C., major, THE RESEARCH DEPARTMENT AIR COMMAND AND STAFF COLLEGE. *The Pilotless Air Force?: A Look at replacing human operators with advanced technology*. Maxwell Air Force Base, Alabama, March 1997 6-10 s. Dostupné z (PDF dokument): <http://www.fas.org/irp/program/collect/docs/97-0530.pdf>

²³ Ibid.

1.2.1. Kategorizace UAS

Určit to správné rozdělení je vždy obtížný úkol. Narazil jsem na různé druhy členění, např. podle složky armády, pro kterou je určeno tzn. námořnictvo nebo letectvo atd. Pro účel této práce považuji za dostačující kategorizaci uvedenou v dokumentu určeném dlouhodobému výhledu hlubší integrace bezpilotních letounů do výzbroje americké armády do roku 2035.²⁴ Podle něj se UAS dělí do 5 kategorií, z nichž každá má své určené využití a s tím spojené výhody a nevýhody.

Kategorie 1 zahrnuje typicky letouny malých rozměrů, které jsou vypouštěné z rukou. Jsou používány jako průzkumné prostředky pro skupinku vojáků, kterým slouží jako prodloužené oči v nepřehledném horském nebo městském terénu. Nejsou náročné na logistiku a jejich vybavení zahrnuje např. infračervené zařízení pro noční pozorování. Jejich výhodou je uvedená možnost ručního vypuštění a nízká logistická a servisní náročnost; naproti tomu nevýhodou je malá výdrž a omezený dosah a letová výška (365m). Do této kategorie spadají tzv. microdrones o velikosti kolibříka, které se už začínají vyrábět.²⁵

Do kategorie 2 se začleňují letouny střední velikosti vypouštěné z katapultu. Slouží zejména k podpoře skupiny vojáků o velikosti brigády²⁶ nebo zpravodajské službě. Úkolem je opět výzvědná služba, sledování, pozorování a získávání informací o konkrétních cílech útoku. Operují ve výškách do 1km v malém až středním dosahu. Díky větší velikosti oproti kategorii 1 je větší jejich výdrž a výkonnost, což vede k možnosti použití ostřejších senzorů s lepším rozlišením. Pro jejich transport a údržbu je však vyžadováno více zdrojů.

Ve 3. kategorii se už ve výbavě letounů objevují i zbraňové systémy, zároveň se však stále jedná o skupinu zahrnujícíUCAV spíše s výzvědným a monitorovacím využitím operující ve středních výškách. Mohou nést složitější systém, např. pro detekci nástražných zařízení často používaných pro zneškodnění aliančních konvojų a různé typy infračervených a elektronických senzorů, což má na druhou stranu za následek

²⁴ U. S. ARMY. "Eyes of the Army": U. S. Army Roadmap for Unmanned Aircraft Systems 2010-2035. Fort Rucker, Alabama, 12 – 13 s. Dostupné z: <http://www.rucker.army.mil/usaace/uas/>

²⁵ CRILLY, Rob. American micro-drones as small as a humming bird. *The Telegraph* [online]. 20.6.2011 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/8586615/American-micro-drones-as-small-as-a-humming-bird.html> nebo také ALSTAIR, Leithead. US Advances in drone development. *BBC News* [online]. 29.11.2011 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16354430>. Dále také: GROHMANN, Jan. Black Hornet – bezpilotní vrtulník do kapsy. *Armádní noviny* [online] 6.2.2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.armadninoviny.cz/black-hornet-bezpilotni-vrtulnik-do-kapsy.html>

²⁶ Tvořena obvykle 3-7 prapory, zhruba 2500-4000 mužů.

snížení jejich výdrže a náročnější je i logistická obsluha. Do této kategorie se řadí i dva modely, o kterých se podrobněji zmíním v této práci: MQ-1 Predator a MQ-9 Reaper.

Kategorie 4 těží z větší výkonnosti, která letounům dovoluje nést široké spektrum munice nebo její větší náklad potřebný ke splnění velké šíře úkolů. Ve srovnání s kategorií jedna je to však nelimituje v jejich výdrži a výkonu. Operují ve středních a vysokých výškách. Nevýhodou této kategorie je potřeba zpevněné vzletové a přistávací plochy (ranveje) a potřeba logistického a servisního zázemí je srovnatelné se zázemím poskytovaným klasickým pilotovaným letounům.

Do poslední 5. kategorie jsou zahrnuty ty největší bezpilotní systémy v současnosti dostupné. Jejich charakteristikou je obrovský dosah, vysoká rychlost a operace ve vysokých výškách. Jsou využívány ke speciálním misím pro dohled a pozorování na rozlehlém území s výdrží okolo 24h ve vzduchu. To znamená, že se mohou být vyslány ke splnění úkolu kdekoliv na světě. Nevýhody jsou podobné jako u předchozí kategorie. Na hranici této a předchozí kategorie se pohybuje model RQ-4 Global Hawk, o kterém se také stručně zmíním ve své práci.

1.2.2. MQ-1 Predator

První let letounu tohoto typu se uskutečnil 7. března 1994, kdy probíhaly testovací lety v Arizoně a později pak v Texasu a Novém Mexiku. Bojového nasazení se letouny dočkaly v červenci 1995 v Bosně. Významně ovlivnily vývoj tohoto balkánského konfliktu. K podepsání Daytonské dohody v prosinci 1995 došlo na základě pokračujícího bombardování ze strany NATO poté, co bylo pomocí bezpilotních letounů zjištěno nedodržování podmínek, ke kterým se nepřítel zavázal. Šlo zejména o pozorovací a výzvědné mise.²⁷

Model Predator je charakterizován jako vyzbrojený letoun, určený k široké škále využití s dlouhou vytrvalostí, pohybující se ve středních výškách. Velkou většinu jeho misí tvoří průzkumné mise a útoky proti nepřátelským cílům. V rámci těchto dvou hlavních kategorií lze rozlišit zejména tyto úkoly tvořící hlavní náplň využití tohoto letounu: sběr informací, průzkum a pozorování (ISR)²⁸, letecká podpora (CAS)²⁹,

²⁷ MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 107 s.

²⁸ Intelligence, surveillance, reconnaissance

²⁹ Close air support

pátrání a záchrana v boji (CSAR)³⁰, přesné zásahy, doprovod konvojų, dohled nad přepadeními a jinými bojovými úkoly pozemních jednotek. Kromě samotného letounu je UAS tvořen pozemní kontrolní stanicí, satelitním spojením a pozemní obsluhou, která je v pohotovosti kdykoliv letoun připravit na misi. Obsluhu samotného letounu během operací tvoří pilot, který ovládá letadlo a druhá osoba, která má na starosti ovládání senzorů a zbraní. (Obrázek č. 2) Pozemní kontrolní stanice, odkud obsluha operuje a vykonává mise UCAVs se může nacházet v místě válečného konfliktu tzv. line-of-sight nebo v bezpečí na druhém konci Země na vojenské základně v USA, odkud je spojení a ovládání letounu zajištěno pomocí satelitního přenosu tzv. beyond line-of-sight.³¹

Výše popsané úkoly vyžadují specifické vybavení, které umožní ovládat letoun a všechny systémy, a které je neseno i z několika tisíc kilometrů vzdáleného řídicího střediska. Nejdůležitějším vybavením je bezpochyby Multi-spectral Targeting System (MTS-A), jednoduše řečeno se jedná o kouli, která je zavěšená pod přídí letounu. (Obrázek č. 5) Toto zařízení v sobě obsahuje televizní kameru pro snímání situace v přímém přenosu, dále infračervené senzory umožňující provádění operací i v noci nebo za špatného počasí nebo laser pro označování cílů nebo navádění dělostřelectva na cíl. Součástí výbavy jsou také dvě laserem naváděné střely Hellfire (Obrázek č. 3), které váží zhruba 50kg a slouží ke zneškodnění pozemních cílů.³² Zajímavostí je, že se zpočátku nevědělo, zda tento letoun vyzbrojit střelami Hellfire. Vznikly obavy, že by vypálením rakety z podvěsu Predatora mohlo dojít k utržení křídla a následné kolizi letounu. Tyto obavy byly potlačeny snahou o využití tohoto stroje k likvidaci členů Talibanu a Al-kajidy v počátcích válečné intervence v Afganistanu po 11. září 2001.³³ Nicméně v průběhu ozbrojeného konfliktu v Afganistanu byly zavedeny nové střely, které mají ještě více zpřesnit útoky UCAVs. Jedná o střely Griffin (Obrázek č. 4), jejichž váha se pohybuje okolo 16kg. Tyto střely mají za úkol ještě více zpřesnit útok na legitimní cíl a zároveň omezit ztráty na životech civilistů v místě zásahu.³⁴

Název letounu obsahuje zkratku MQ, kde „M“ je označení Ministerstva Obrany USA pro univerzálnost využití – multi-role a „Q“ je označení pro bezpilotní letouny. Jednička pak odkazuje na první sérii bezpilotních letounů. Lze se také setkat s dříve

³⁰ Combat search and rescue

³¹ MQ-1B Predator. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=122>

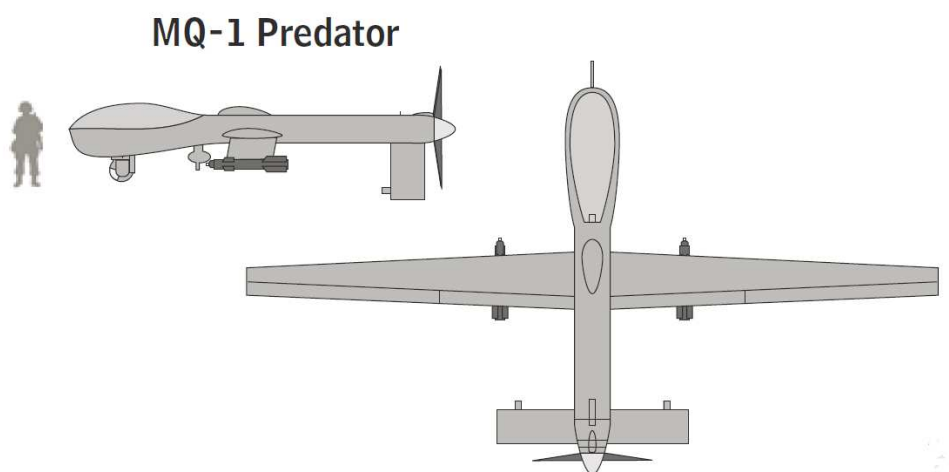
³² Ibid.

³³ Unmanned Aerial Vehicles: USA. Greg GOEBEL. *Vectors* [online]. 1.2.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.vectorsite.net/twuav.html>

³⁴ Hellfire, Reapers, Predators and Griffins. STRATEGYPAGE. *StrategyPage* [online]. 16.9.2010. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.strategypage.com/htmw/htatrit/articles/20100916.aspx>

používaným označením místo „M“ bylo ve zkratce použito „R“ jako označení pro průzkum – reconnaissance. Starší označení letounů zaniklo ve chvíli, kdy byly vybaveny střelami Hellfire.³⁵

Na závěr ještě pár číselných údajů. Výkon motoru je 115 koňských sil. Rozpětí křídel je 16,8m a délka 8,22m. Rychlost letounu se pohybuje od 135 do 215 km/h ve výškách do 7 650 metrů nad zemí a ve vzduchu vydrží zhruba 24h, v závislosti na zatížení letounu. Ucelený systém zahrnující 4 letouny, pozemní kontrolní stanici a satelitní spojení vyjde zhruba na 20 milionů amerických dolarů.³⁶

Zdroj: US Congressional budget office, Policy options for Unmanned aerial vehicle, <http://www.cbo.gov/publication/41448>

1.2.3. MQ-9 Reaper

Druhým nejpoužívanějším typem letounu je Reaper. Oproti předchozímu modelu Predator je Reaper mohutnější a silnější. První let se uskutečnil 2. února 2001 a příběh pak pokračoval vyhlášením soutěže Amerických vzdušných sil v roce 2004 na bezpilotní letoun typu „Hunter-killer“ neboli lovec – zabiják.³⁷ Už toto označení předznamenává, že jsme se posunuli od převážně výzvědného a průzkumného využití modelu Predator ke skutečně bojovému letounu určeného např. k cílenému zabíjení. První křest ohněm zaznamenal tento model od roku 2007 v Afganistanu³⁸, tedy v nedávné minulosti, což je dokladem, že zkušenosti s bezpilotními letouny určenými k likvidaci nepřátel jsou stále na počátku a budou se jistě zdokonalovat a vyvíjet.

³⁵ Supra 31, MQ-1B Predator. US AIR FORCE. *Factsheets*.

³⁶ Ibid.

³⁷ Unmanned Aerial Vehicles: USA. Greg GOEBEL. *Vectors* [online]. 1.2.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.vectorsite.net/twuav.html>

³⁸ Ibid.

K útkou na nepřátelské pozemní cílem u modelu Reaper slouží munice, která je připevněna k 6 podvěsům na křídlech nebo umístěna na vnitřních podvěsech v útrokách letounu. Nejedná o nic obvyklého, co by nebylo známo u klasických pilotovaných letounů např. F22, B52 atd. S nákladem 1.350 kg munice může vydržet kroužit nad místem předpokládaného útoku až 42 hodin, tiše čekající na nejvhodnější příležitost k zásahu, zatímco za „kokpitem“ ovládání v pozemním řídicím středisku se vystřídá několik směn. Navzdory převážně bojovému využití Reapera je jeho schopnost nést těžší náklad využitelná i pro průzkumné účely. Existují pozorovací systémy jako např. „Gorgon Stare“³⁹ obsahující tucet video kamer, jejichž využití je omezeno právě nosností letounu.⁴⁰ Díky svým parametrům je tento model, v modifikované podobě, zařazen do služeb NASA pod označením Ikhana⁴¹ a využívá ho i Americký úřad pro Celní a Pohraniční kontrolu (označení Predator B)⁴²

Kromě popsaných odlišností je ovládání a využití (CAS, ISR, CSAR)⁴³ Reaperu totožné s ovládáním a využitím Predatora a stejně tak význam označení letounu je identický pro oba bezpilotní letouny.

Pro lepší srovnání obou modelů uvádím i zde několik číselných údajů. Výkon tohoto letounu je 950 koňských sil, rozpětí křídel dosahuje délky 20m a délka letounu 11m. Díky výkonnému motoru je schopen Reaper letět rychlostí až 480km/h ve výšce do 15 240m nad zemí. Cena za 1 komplet (4 letouny s potřebným vybavením) je 53,5 milionů amerických dolarů.⁴⁴

³⁹ Wide area Airborne Surveillance. GLOBALSECURITY.ORG. *Gorgon Stare* [online]. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:

<http://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/intell/systems/images/gorgon-stare-image01.jpg>

⁴⁰ Supra 37, Unmanned Aerial Vehicles: USA. Greg GOEBEL. *Vectors*.

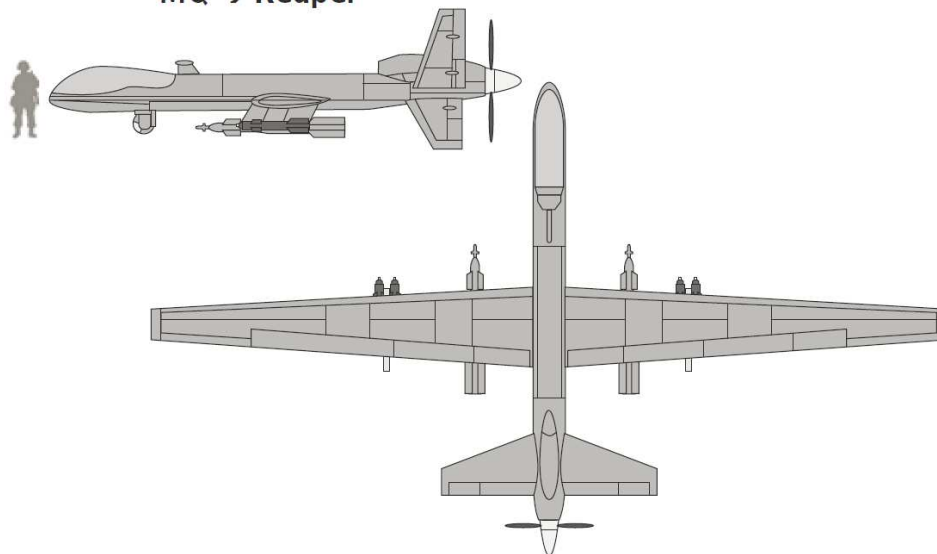
⁴¹ Ikhana aircraft. NASA. *Ikhana image gallery* [online]. Listopad 2012. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nasa.gov/centers/dryden/multimedia/imagegallery/Ikhana/index.html>

⁴² CBP Air and Marine Adds Third Unmanned Aircraft System to Inventory. US CUSTOM AND BORDER PROTECTION. *UAS News Archives* [online]. 19.5.2010. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.cbp.gov/xp/cgov/border_security/am/operations/oam_vessels/aircraft/uas/uas_archive/uav_archive.xml

⁴³ IRS-intelligence, surveillance, reconnaissance; CAS-close air support; CSR-combat search and rescue.

⁴⁴ MQ-9 Reaper. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=6405>

MQ-9 Reaper

Zdroj: US Congressional budget office, Policy options for Unmanned aerial vehicle, <http://www.cbo.gov/publication/41448>

1.2.4. RQ-4 Global Hawk

Sestřelení špionážního letounu pilotovaného Garym Powersem nad Sovětským svazem 1. května 1960 ukázalo, že ani sebedokonalejší letouny pohybující se v extrémních letových výškách nejsou chráněny před sestřelením.⁴⁵ Z tohoto důvodu našly bezpilotní letouny své uplatnění i v kategorii špionážních letounů schopných plnit mise kdekoliv na světě se širokým záběrem prozkoumávaného území. A právě RQ-4 Global Hawk od společnosti Northrop Grumman je takovýmto letounem. Rozhodl jsem se ho zařadit do výčtu, abych demonstroval, že bezpilotní technologie se využívá nejen k destruktivním účelům.

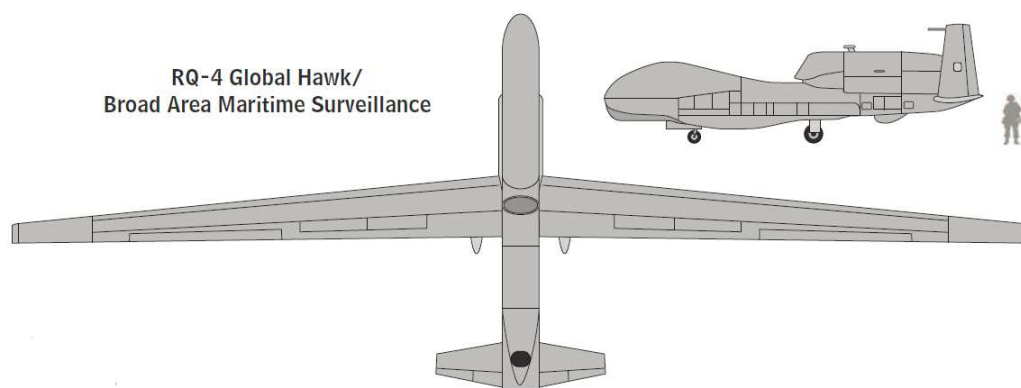
V současnosti je tento UCAV největším bezpilotním letounem svého druhu. Tak jako předchozí model Repaer i vývoj a nasazení tohoto letounu bylo urychleno událostmi 11. září 2001, aby mohl svými výzvědnými a pozorovacími možnostmi podpořit ofenzivu pozemních jednotek v Afganistanu.⁴⁶ Koncepce tohoto letounu vychází z původních vlastností a možností letounu U-2 avšak s několika podstatnými rozdíly. Global Hawk operuje ve výškách 2x větších než klasické komerční letouny, tedy okolo 20 km nad zemí, což poskytuje letounu dostatečné bezpečí před nepřátelskou protiletectvou obranou. Důležité je také vyzdvihnout jedinečnou vlastnost tohoto

⁴⁵ *Kronika 20. století*. Praha: Fortuna Print, 2001, 878 s. ISBN 80-85873-54-0.

⁴⁶ RQ-4 Global Hawk. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=13225>

letounu, která jej odlišuje nejen od U-2, ale také od ostatních UCAVs, a sice autonomní systém. Díky němu se jedná o skutečně bezpilotní letoun. V pozemním kontrolním středisku sedí pouze jediný člověk, který má na starosti plánování mise a navigaci letounu, zbytek obstarává letoun sám.⁴⁷ I přes probíhající diskuzi a s tím sporným varováním o samostatné „inteligenci“ dronů, je Global Hawk jedním z průkopníků vlastnosti, která vzbuzuje oprávněné obavy u odborníků na humanitární právo.

Na rozdíl od předchozích dvou zástupců se jedná o letoun určený výhradně ke špionážním, pozorovacím a průzkumným účelům (ISR) bez možnosti použití jakékoliv munice ke zneškodnění nepřátelských jednotek. K tomuto účelu je v kopulovité přídi umístěna satelitní anténa o průměru 120 cm, díky které je možné získat velice detailní video nebo snímky nepřátelského území.⁴⁸ Impozantnost tohoto stroje dokládají i jeho parametry. Rozpětí křídel je 40m (což je více než má komerční letoun Boeing 737)⁴⁹ a jeho délka 14,5m. Operační rychlost dosahuje 570 km/h a je schopen nést náklad až 7,5t paliva.⁵⁰ Tuto část bych rád uzavřel ještě jednou zajímavostí, Global Hawk je prvním bezpilotním letounem, který překonal Tichý Oceán. Došlo k tomu 23. dubna 2001 mezi USA a Austrálií a let trval 23h a 20min.⁵¹

Zdroj: US Congressional budget office, Policy options for Unmanned aerial vehicle, <http://www.cbo.gov/publication/41448>

⁴⁷ MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997, 119 s.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Supra 47, MCDAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. 119 s.

⁵⁰ RQ-4 Global Hawk. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=13225>

⁵¹ High-Altitude, Long-Endurance Unmanned Aircraft Systems. NORTHROP GRUMMAN. *Global Hawk* [online]. 2010 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.cbp.gov/xp/cgov/border_security/am/operations/oam_vessels/aircraft/uas/uas_archive/uav_arcrft.xml

Pro posouzení efektivity a vhodnosti použití UCAVs je vhodné, alespoň v kostce, uvést základní parametry a vlastnosti typické pro bezpilotní letouny. Zejména to, zda mohou nějakým způsobem ovlivnit šetření životů nevinných civilistů nebo přesnost jejich zásahů.

Je potřeba zdůraznit, že tento bojový prostředek potřebuje k naplnění účelu, ke kterému byl sestaven, rozsáhlý propracovaný systém pozemního řízení a kontroly. Konkrétně se jedná o: bezpilotní letoun samotný, náklad letounu, lidský prvek, kontrolní mechanismy, weapon platform system⁵², monitory, komunikační strukturu, logistiku a také pozemní vojsko, kterému je podpora bezpilotních letounů určena.⁵³ To vše se označuje pomocí anglické terminologie jako Unmanned Aircraft System – UAS. Celý tento komplex jednotlivých prvků je nastaven tak, aby eliminoval zátěž a požadavky kladené na jednotlivé vojáky v boji. Znamená to tedy, že funguje zároveň jako taktický nástroj a způsob pro usnadnění boje, nikoliv jen jako čistě bojový prostředek k zabíjení. Všechny výše popsané letouny fungují na principu ovládání na dálku (tzv. remotely controlled), ve válečné praxi se zatím neobjevuje takový letoun, který by byl schopen plnit úkoly bez vlivu člověka. A právě lidský prvek zůstává stále nejdůležitější částí v celém tomto systému. Proto i označení bezpilotní je trochu matoucí a zavádějící. S tím také souvisí potřeba proškolení personálu a obsluhy jednotlivých systémů, včetně ovládání letadel samotných.

⁵² Cokoliv, co může sloužit k umístění nějaké zbraně např. na helikoptéře připevněný kulomet nebo na bezpilotním letounu připevněné řízené střely.

⁵³ U. S. ARMY. "Eyes of the Army": U. S. Army Roadmap for Unmanned Aircraft Systems 2010-2035. Fort Rucker, Alabama, 8 s. Dostupné z: <http://www.rucker.army.mil/usaace/uas/>

2. Pojem ozbrojený konflikt a normy humanitárního práva

S ohledem na posouzení legality použití bezpilotních bojových letounů v moderním ozbrojeném konfliktu je nezbytné vymezit pojem ozbrojený konflikt. V této kapitole se proto zaměřím na rozdílné vymezení pojmů „mezinárodní“ a „vnitrostátní ozbrojený konflikt“, které zároveň považuje Mezinárodní výbor červeného kříže za základní dva typy ozbrojeného konfliktu.⁵⁴ To znamená, že v případě mezinárodního ozbrojeného konfliktu bude soubor použitelných právních norem odlišný od norem aplikovatelných na tentýž problém v případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. Pro vymezení těchto pojmů, a vůbec pro účely mé práce, je velmi důležité identifikovat konkrétní normy, které se mohou vztahovat na použití bezpilotních letounů v ozbrojeném konfliktu. Takto vymezené normy budu v poslední kapitole aplikovat na praktické použití bezpilotních letounů spolu s vymezením možných mezer v humanitárním právu právě na základě srovnání obou případů. Úvodní část s historickým exkurzem bude sloužit, jako informační základ pro některé problémy.

Označení ozbrojeného konfliktu za moderní v názvu této práce nesměřuje k žádnému konkrétnímu právnímu termínu, který by měl svoji vlastní definici. Humanitární právo zkrátka tento pojem nezná. I přesto je vhodné tento termín alespoň v několika větech vymezit. Když označíme něco slovem moderní, jde o věc pokrokovou, novátorskou či novodobou.⁵⁵ V případě, že tímto slovem označíme pojem ozbrojený konflikt (definice níže), bude se dle mého názoru jednat o takový ozbrojený konflikt, ve kterém budou použity pokrokové či inovativní zbraně, technika, postupy, taktika boje či technologie.

Ještě než se dostanu k definicím jednotlivých druhů ozbrojeného konfliktu, považuji za nezbytné zmínit se o samotném pojmu „ozbrojený konflikt“ obecně. Tento termín nahradil v minulosti tradičně užívaný výraz válka, který postupem času začal nabývat na vágnosti a narážel na četné interpretační nepřesnosti.⁵⁶ Vágnost spočívala např. v tom, že jednotlivé státy začaly označovat konflikty, do kterých se dostaly, jinak

⁵⁴ How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law?. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Rescue Center* [online]. 17.3.2008. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm>

⁵⁵ Slovo „moderní“. RADEK KUČERA. *Slovník cizích slov* [online]. 2005-2006. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/moderni>

⁵⁶ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 39 s. ISBN 978-80-7400-185-7.

než válkou, aby se vyhnuly právním aspektům spojeným s vyhlášením války, nebo aby nebyly označovány za agresora.⁵⁷ Kromě tradičních subjektů války (států), které byly považovány za jediné schopné účastnit se války, se začaly objevovat na scéně i nestátní subjekty. Tyto nestátní subjekty však nemohly deklarovat válku se všemi souvisejícími právními aspekty, které to s sebou přináší (např. přerušení obchodních a diplomatických styků). Z tohoto důvodu bylo nezbytné zavést pojem ozbrojený konflikt tak, aby pokryl i nově se objevující druhy konfliktů, které nemusejí spadat pod definici války.⁵⁸ Pojmově širší výraz ozbrojený konflikt ale nepřinesl tolik očekávané zpřesnění ani ohraničení a ještě dlouho se čekalo na jednoznačnou definici tohoto termínu.

Všeobecně uznávanou definici ozbrojeného konfliktu podal Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (dále jen „ICTY“) v případě Tadić v roce 1995: „*uchýlení se k ozbrojené síle mezi státy, nebo děletrvající ozbrojené násilí mezi vládní autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami či mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu*“.⁵⁹ Definice zahrnuje jak pojem mezinárodní ozbrojený konflikt: „*použití ozbrojené síly mezi státy*“; tak také vnitrostátní ozbrojený konflikt ve větě druhé. Je pravdou, že tato definice zcela neuspokojuje očekávání, která jejímu vzniku předcházela. Není divu, že kritika směřuje i k této definici.⁶⁰ Zároveň je však správně poukazováno, že mezinárodní právo veřejné, do kterého bezpochyby patří i humanitární právo, je více než kterékoliv jiný obor práva výsledkem politického kompromisu. Zejména s ohledem na potřebu jeho vynutitelnosti, která není možná bez co nejširší možné shody mezi subjekty mezinárodního práva – tedy většinou státy, které nezřídká využívají přijímání nových norem mezinárodního práva k vyřizování si účtů navzájem mezi sebou.

I přesto, že je tato definice považována za obecně uznávanou, objevují se i různé jiné definice, které se snaží co nejvíce reflektovat a postihnout nově se objevující jevy v humanitárním právu. Jejich hodnota tkví zejména v absenci politického kompromisu. Jednu takovou definici představuje např. Department of Peace and Conflict Research na Universitě ve švédské Upsale: „*Ozbrojený konflikt je napadený nesoulad vlády a/nebo*

⁵⁷ H.-J. Schlochauer, Arbitration, in: R. Bernhardt (ed.), Encyklopedia of Public International Law, Volume IV. (1992), 1337 s.

⁵⁸ DETTER, Ingird. *The Law of war*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, 19 s. ISBN 0 521 78256 2.

⁵⁹ ICTY, The Prosecutor v. Dusko Tadic, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-A, 2 October 1995, para. 70.

⁶⁰ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 40 s.

území, kde použití ozbrojené síly mezi dvěma stranami, z nichž alespoň jedna je vláda státu, vyústí ve smrt alespoň 25 obětí v těchto bojích.“⁶¹

Normy humanitárního práva tvoří ucelený soubor norem podrobně upravujících ozbrojené konflikty. Skládají se z množství podrobných ustanovení, která se vztahují např. na označování budov a jednotek poskytujících ochranu zraněným vojákům v boji nebo způsoby zacházení s válečnými zajatci. Z různých dostupných zdrojů lze vyzorovat několik opakujících se právních aspektů spojených s útoky bezpilotních letounů, které se dotýkají tématu mé práce. Patří mezi ně především útoky na civilisty⁶² (včetně dětí),⁶³ útoky na zdravotnický personál nebo vyřazené kombatanly,⁶⁴ a s tím spojená prevence, proporcionalita a rozlišování v rámci útoků. Z tohoto důvodu se zaměřím pouze na identifikaci těch norem mezinárodního ozbrojeného konfliktu, které se dotýkajících těchto kontroverzních oblastí, které dle mého názoru vzbuzují otázky a pochybnosti o tom, zda použitím bezpilotních letounů nedochází k jejich porušování: ochrana civilistů, zásady proporcionality, prevence a rozlišování, ochrana zraněných a vyřazených kombatanly. Pominuty zůstanou obecnější otázky, které naopak nevzbuzují pochybnosti o použití bezpilotních letounů nebo nejsou vázány na jejich specifické vlastnosti.⁶⁵

V této souvislosti je však třeba upozornit na další specifikum mezinárodního humanitárního práva. Tou je určitá dichotomie dělení na dvě podskupiny norem. Ženevské právo chrání oběti ozbrojeného konfliktu, mezi které patří příslušníci ozbrojeného konfliktu přímo se neúčastníci boje, a osoby, které se aktivně nezapojují do

⁶¹ „An armed conflict is a contested incompatibility which concerns government and/or territory where the use of armed force between two parties, of which at least one is the government of a state, results in at least 25 battle-related deaths.“ Department of Peace and Conflict Research, Upsala Universiteit. Publikováno v Wallenstein, Peter & Margareta Sollenberg, 2001. 'Armed Conflict 1989–2000', Journal of Peace Research 38(5): 629–644. Dostupné z: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/definition_of_armed_conflict/

⁶² BOWCOTT, Owen. *UN to investigate civilian deaths from US drone strikes: Special rapporteur on counter-terror operations condemns Barack Obama's failure to establish effective monitoring process.* The Guardian [online]. 25.10.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/25/un-inquiry-us-drone-strikes>

⁶³ GREENWALD, Robert. *U.S. Drone Strikes Are Causing Child Casualties: Video and Report.* Huffington Post [online]. 12.1.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/robert-greenwald/us-drone-strikes-are-caus_b_2224627.html

⁶⁴ BOWCOTT, Owen. *UN to examine UK and US drone strikes.* The Guardian [online]. 24.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/24/un-examine-uk-afghanistan-drone-strikes>

⁶⁵ Považuji za samozřejmost, že bezpilotní letouny nebudou použity k útoku na polní nemocnice nebo konvoje převážející raněné. Byť i tyto situace mohou nastat, ale pokud k nim dojde, není to dáno povahou bezpilotních letounů. Může k tomu dojít i použitím klasických stíhacích letounů nebo jiných bojových prostředků (např. dělostřelectvo).

probíhající bojů – civilisté. Druhou skupinu tvoří normy Haagského práva, které upravují práva a povinnosti stran ozbrojených konfliktů během vojenských operací a dále regulují prostředky a způsoby boje, které mohou být v ozbrojeném konfliktu použity. Jedná se o vzájemně se prolínající skupiny, které nejsou striktně odděleny. Dodatkové protokoly z roku 1977 spojily obě tyto skupiny.⁶⁶

U bezpilotních letounů se zaměřuji na to, zda se jedná o zakázaný bojový prostředek a zda jeho použití dostatečně zohledňuje ochranu obětí ozbrojeného konfliktu. I v tomto směru, tak dochází k prolínání obou dvou hlavních skupin Mezinárodního humanitárního práva.

2.1. Mezinárodní ozbrojený konflikt

Nezákladnějším typem ozbrojeného konfliktu je bezpochyby tradiční soupeření mezi dvěma a více státy. Definici mezinárodního ozbrojeného konfliktu je možno čerpat z několika pramenů.⁶⁷

Prvním pramenem jsou samozřejmě samotné normy humanitárního práva, konkrétně pak společný čl. 2 odst. 1 Ženevských úmluv: *Nehledíc na ustanovení, která mají nabýti účinnosti již v míru, bude se tato úmluva vztahovati na všechny případy vyhlášené války nebo jakéhokoli jiného ozbrojeného konfliktu vzniklého mezi dvěma nebo více Vysokými smluvními stranami, i když válečný stav není uznáván jednou z nich.*⁶⁸ K tomu dodává Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC) ve svém vyjádření⁶⁹, že v současné době nezáleží na tom, jak je konflikt zahájen (před rokem 1949 bylo potřeba formálně deklarovat nebo vyhlásit válku, aby došlo k aplikaci válečného práva).⁷⁰ Může se tak jednat o faktický útok jednoho státu na stát druhý, kterým vyústí dlouholeté napětí v mezinárodní ozbrojený konflikt. Z toho vyplývá, že nejsou rozhodné formální kroky jedné nebo druhé strany konfliktu, ale faktické operace probíhající mezi oběma aktéry. Tím se humanitární právo aktivuje automaticky bez vůle

⁶⁶ BÍLKOVÁ Veronika, JUKL Marek. *Mezinárodní humanitární právo: odpovědi na vaše otázky*. Editor Veronika Bílková, Marek Jukl. Praha: Český červený kříž, 2009, 4 s. ISBN 978-80-87036-37-2. Dostupné z (PDF dokumentu): http://www.cervenkykruz.eu/cz/206/MHP_odpovedi_na_vase_otazky.pdf

⁶⁷ How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law?. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Rescue Center* [online]. 17.3.2008. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>

⁶⁸ Společný čl. 2 odst. 1 Ženevských úmluv z 12. 8. 1949. Vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 65/1954 Sb.

⁶⁹ Supra 67, How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law? 1 s.

⁷⁰ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 43 s. Nebo také Convention (III) relative to the Opening of Hostilities. The Hague, 18 October 1907 article 1.

jedné nebo druhé strany a není zde rozhodující ani žádné formální prohlášení, kterým by se jedna ze stran zřekla aplikovatelnosti norem válečného práva.⁷¹ ICRC dále uvádí, že se jedná o mezinárodní ozbrojený konflikt bez ohledu na intenzitu konfliktu nebo důvody, které k němu oba státy dovedly. Stejně tak nezáleží na délce konfliktu, ani intenzitě a rozsahu bojů, které konflikt provází. Pro úplnost je vhodné doplnit, že do kategorie mezinárodních ozbrojených konfliktů byly zařazeny, díky Dodatkovému protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977 (Protokol I)⁷², i jiné než mezistátní ozbrojené konflikty: „...*ozbrojené konflikty, ve kterých národy bojují proti koloniální nadvládě a cizí okupaci a proti rasistickým režimům, aby uplatnily své právo na sebeurčení, jak je zakotveno v Chartě Organizace spojených národů a v Deklaraci zásad mezinárodního práva...*“⁷³

Dalším pramenem, z kterého lze čerpat definici mezinárodního ozbrojeného konfliktu je judikatura vztahující se k humanitárnímu právu. Už bylo řečeno výše, že rozhodnutí ICTY v případě *Duško Tadić* je v tomto ohledu klíčové.⁷⁴

Identifikovat ozbrojený konflikt jako mezinárodní je důležitým prvním krokem, který nám určí, jaké normy humanitárního práva se budou na strany tohoto konfliktu vztahovat. V obecné rovině jsou strany mezinárodního ozbrojeného konfliktu povinny dodržovat všechny čtyři Ženevské úmluvy z roku 1949 (O zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, o zacházení s válečnými zajatci a o ochraně civilních osob za války⁷⁵), Dodatkový protokol o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977 (Protokol I) a všechny normy Haagského práva.⁷⁶ Pro zhodnocení, zda použití bezpilotních bojových letounů není v rozporu s výše uvedeným souborem mezinárodněprávních norem vztahujících se na mezinárodní ozbrojený konflikt, je potřeba identifikovat konkrétní ustanovení, která by mohla být

⁷¹ Tento komentář k ženevským konvencím podporuje i doktrína: Any kind of use of arms between two States brings the Convention into effect – viz. SCHINDLER, Dietrich. *The different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols*, RCADI, Vol. 163, 1979-II, 131 s.

⁷² Dodatkový protokol č. 1 z 8. 6. 1977 k Ženevským úmluvám. Vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

⁷³ Čl. 1 odst. 4 Protokol I.

⁷⁴ ICTY, *The Prosecutor v. Dusko Tadic*, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-A, 2 October 1995, para. 70.

⁷⁵ Dále v textu označovány jako Úmluva I-IV

⁷⁶ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 41 s.

překážkou nasazení UCAVs v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, nebo k jejichž porušení by mohlo dojít při použití UCAVs.

Další pramen v diskuzi o právních aspektech bezpilotních letounů, který do určité míry doplňuje a usnadňuje orientaci v normách humanitárního práva, je Manuál mezinárodního práva vztahující se na vzdušné a raketové konflikty (dále jen „Manuál“).⁷⁷ K tomuto Manuálu byl vydán i komentář, který explicitně uvádí aplikovatelnost výhradně na mezinárodní ozbrojený konflikt. Na ozbrojené konflikty nemezinárodní povahy mohou být některá ustanovení Manuálu nebo jeho části použita, pokud je tak v Manuálu výslovně řečeno.⁷⁸ Nicméně se jedná pouze o soft law dokument, bez jakékoliv závaznosti.

2.1.1. Ženevské úmluvy a Dodatkový protokol I⁷⁹

V případě použití některého nového způsobu boje nebo techniky, bude prvním krokem posouzení, zda se nejedná o právem zakázaný prostředek boje; oblast upravená především normami Haagského práva. Z tohoto důvodu jsou klíčová ustanovení části III. Protokolu I v článcích 35 - 47 – Způsoby a prostředky vedení války. Podle komentáře k této části Protokolu I bylo třeba postihnout sofistikované způsoby boje, produkty technologického vývoje, které umožňují zasáhnout nepřítele kdykoliv a kdekoliv na světě. Absence jakékoliv právní úpravy by totiž znamenala

⁷⁷ Tento dokument vznikl jako výsledek projektu Iniciativy pro výzkum mezinárodního humanitárního práva v rámci programu Výzkumu humanitární strategie a konfliktu při Harvardské universitě. Komentář k článku 2, který vyjadřuje účel Manuálu, explicitně uvádí, že se jedná o soubor existujících norem mezinárodního práva vztahujících se na vzdušný konflikt (použití letounů v ozbrojeném konfliktu) a raketový systémy. Normy obsažené v Manuálu jsou přebrány jednak z mezinárodních smluv a jednak z obyčejových pravidel, která se vztahují na ozbrojený konflikt. Komentář dále uvádí, že Manuál neobsahuje nově vznikuvší pravidla, která by jakýmkoliv způsobem zaváděla nové právní normy závazné pro subjekty mezinárodního práva. *Humanitarian Policy and Conflict Research Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Bern: Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, 15.9.2009, Dostupné z (PDF dokument): <http://ihlresearch.org/amw/HPCR%20Manual.pdf>

⁷⁸ *Commentary on the Humanitarian Policy and Conflict Research manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Cambridge, Massachusetts: Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, Březen 2010, Dostupné z (PDF dokument): <http://ihlresearch.org/amw/Commentary%20on%20the%20HPCR%20Manual.pdf>

⁷⁹ O zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, o zlepšení osudu raněných, nemocných a trusečníků ozbrojených sil na moři, o zacházení s válečnými zajatci a o ochraně civilních osob za války, Dodatkový protokol o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů.

jedině stupňování brutality.⁸⁰ „Sofistikovaný technický vývoj nesmí za žádných okolností předběhnout právo.“⁸¹

Pro zjištění, zda budou různé moderní bojové prostředky zaváděné do praxe v souladu s humanitárním právem, bude klíčové ustanovení čl. 35 Protokolu I: *1. V ozbrojeném konfliktu nemají strany v konfliktu neomezené právo volby způsobů a prostředků vedení války. 2. Je zakázáno používat zbraní, munice, materiálů a způsobů vedení války, které by svou povahou způsobovaly nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy. 3. Je zakázáno používat způsobů nebo prostředků vedení války, jejichž cílem je způsobit, nebo u nichž se dá očekávat, že mohou způsobit rozsáhlé, dlouhodobé a vážné škody na životním prostředí.*⁸² Komentář Protokolu I k odst. 1. uvádí, že zbraň může být zakázaná již samotnou svojí podstatou (např. bakteriologické zbraně), anebo může být zakázán způsob jejího použití nikoliv zbraň jako taková. Protokol I neobsahuje žádné ustanovení, které by explicitně zakazovalo konkrétní zbraně nebo způsoby vedení války. Existuje však množství specifických smluv, které vztahují na konkrétní konvenční zbraně. Určitým vodítkem, o které zbraně se může jednat, je čl. 2 a také bohatá praxe s ustanoveními dřívějších úmluv, které vyjmenovávají některé konkrétní zakázané zbraně a bojové prostředky.⁸³

V návaznosti na čl. 35 Protokolu I, pak ukládá čl. 36 povinnost Vysoké smluvní strany ve vztahu k novým druhům zbraní: *Při studiu, vývoji, získávání nebo zavádění nových druhů zbraní, prostředků nebo způsobů vedení války je Vysoká smluvní strana povinna určit, zda jejich použití není za některých nebo za všech okolností zakázáno tímto Protokolem nebo jinou normou mezinárodního práva aplikovatelnou na tuto Vysokou smluvní stranu.*⁸⁴ Komentář uvádí, že se jedná o ustanovení, jehož účelem je zajistit, aby způsoby a metody vedení války nebyly zaváděny, aniž by byla otázka legality podrobena důkladné analýze. Státy jsou povinny zajistit, aby taková analýza vzala do úvahy normální a očekávané použití zbraně. Je nemožné požadovat, aby byly identifikovány nebo předvídaný všechny možné způsoby zneužití; téměř všechny zbraně mohou být zneužity takovým způsobem, který by je učinil zakázanými.⁸⁵

⁸⁰ Komentář k části III. Dodatkového protokolu k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z roku 1977. para. 1372. [online] Dostupné z: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/COM/470-750042?OpenDocument> (dále jen „Komentář k Protokolu I“)

⁸¹ Ibid.

⁸² Čl 35 Protokol I.

⁸³ Čl 23 písm. a) Úmluvy respektující práva a obyčeje pozemní války. Haag, 18.10.1907.

⁸⁴ Čl. 36 Protokol I.

⁸⁵ Komentář Protokolu I k čl. 36 para. 1469.

Jak bude ukázáno v následující kapitole, vývoj některých praktik spojených s použitím bezpilotních letounů se dotýká i ochrany kombatantů vyřazených z boje zraněním, což je typicky oblast Ženevského práva. Konkrétně se jedná o ustanovení čl. 12 Úmluvy I: „*Příslušníci ozbrojených sil a ostatní osoby zmíněné v následujícím článku, kteří jsou zraněni nebo nemocní, musí být za všech okolností respektováni a chráněni...Přísně je zakázán jakýkoli útok na jejich život nebo na jejich osobu, zejména nesmějí být dobiti nebo vyhlazeni, podrobeni mučení, nesmějí být na nich konány biologické pokusy, nesmějí být záměrně ponecháni bez lékařské pomoci a ošetření ani vystaveni nebezpečí nákazy neb infekce k tomu cíli vytvořenému.*⁸⁶ Podobným ustanovením jsou chráněni také trosečníci na volném moři (čl. 12 Úmluvy II), což bude v dnešní době aktuální v souvislosti s aktivitami Somálských pirátů v oblasti Adenského zálivu a Afrického rohu.

Předmětem zvláštní ochrany a zvláštního zacházení jsou i ranění a nemocní civilisté (čl. 16 Úmluvy IV). Ochrana kombatantů vyřazených z boje zraněním nebo vzdáním se do rukou nepřítele (tzv. *hors de combat*) je zdůrazněna Protokolem I v čl. 41 odst. 1, 2 písm. c): *1. Osoba, která je uznána nebo za daných okolností by měla být uznána za osobu vyřazenou z boje, nemůže být předmětem útoku. 2. Osoba je osobou vyřazenou z boje, jestliže: c) upadla do bezvědomí nebo je jinak vyřazena z důvodů zranění nebo nemoci, a je tedy neschopna se bránit, za předpokladu, že se ve všech těchto případech zdržuje jakýchkoliv nepřátelských činů a nepokouší se o útěk.* Dle komentáře k tomuto ustanovení se jedná o základní princip válečného práva. V návaznosti na to považuje čl. 85 odst. 3 písm. e), za závazné porušení, pokud dojde k úmyslnému útoku na takovou osobu, který jí způsobí smrt nebo vážná zranění. Toto jednání není ospravedlnitelné s odkazem na vojenskou nezbytnost.⁸⁷

Neopominutelnou otázkou objevující se při používání bezpilotních letounů je rozlišování kombatantů a civilistů. Rozlišování sebou nese důležitá práva a povinnosti. Ten, kdo je označen za kombatanta, je oprávněn přímo se účastnit nepřátelských akcí, zároveň se však stává legitimním cílem útoku nepřítele a v případě svého zajetí nepřítelem je považován za válečného zajatce.

⁸⁶ Čl. 12 Úmluvy I.

⁸⁷ Komentář Protokolu I k čl. 41 para. 1605 a 1609.

Konkrétní úpravu postavení kombatantů poskytuje čl. 43 Protokolu I. odst. 1⁸⁸: „*Ozbrojené síly strany v konfliktu se skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek, které jsou pod velením osob odpovědných této straně za jednání svých podřízených, a to i v případech, kdy strana je zastupována vládou nebo orgánem, který protější strana neuznává. Tyto ozbrojené síly budou podléhat vnitřnímu disciplinárnímu systému, který mezi jiným bude prosazovat dodržování norem mezinárodního práva aplikovaných v ozbrojených konfliktech.*“ Pro možnost přímo se účastnit nepřátelských akcí (a být tak považován za kombatanta), jsou tedy všeobecně přijímány tyto podmínky⁸⁹: 1) Podřízenost vůči některé straně konfliktu, která je alespoň částečně uznána za subjekt mezinárodního práva; 2) Organizace vojenského charakteru; 3) Zodpovědné velení vykonávající efektivní kontrolu nad členy této organizace; 4) Respektovat normy humanitárního práva.

Definici civilistů upravuje čl. 50 Protokolu I, který zároveň stanovuje důležitou podmínku: „*V případě pochybnosti, zda osoba je civilní osobou, bude taková osoba považována za osobu civilní.*“

Ochrana civilistů, jejichž definice je uvedena v čl. 50 Protokolu I, je pak formulována základním pravidlem humanitárního práva obsaženým v čl. 48 Protokolu I, tzv. zásadou rozlišování: „*K zajištění respektování a ochrany civilního obyvatelstva a objektů civilního rázu budou strany v konfliktu vždy činit rozdíl mezi civilním obyvatelstvem a kombatanty a mezi objekty civilního rázu a vojenskými objekty a v souladu s tím povedou své operace pouze proti vojenským objektům.*“ Toto základní pravidlo je pak dále rozvedeno zejména v čl. 51 Protokolu I: „*1. Civilní obyvatelstvo a jednotlivé civilní osoby požívají všeobecné ochrany proti nebezpečím vznikajícím v důsledku vojenských operací. Aby tato ochrana byla účinná, musí být za všech okolností dodržovány následující normy, které doplňují ostatní aplikovatelné normy mezinárodního práva. 2. Civilní obyvatelstvo jako takové, jakož i jednotlivé civilní osoby nesmějí být předmětem útoku. Násilné činy nebo hrozby násilnými činy, jejichž základním cílem je terorizování civilního obyvatelstva, jsou zakázány.*“ Mezinárodní soudní dvůr zařadil útoky proti civilistům mezi hlavní principy humanitárního práva; státy nesmí za žádných okolností vést útoky proti civilistům a nesmí používat takové zbraně, které neumožňují rozlišovat mezi nimi a kombatanty. Tento princip, který je považován za neporušitelný obyčej mezinárodního humanitárního práva, musí být

⁸⁸ Článek 43 Protokol I.

⁸⁹ Komentář Protokolu I k čl. 43 bod 1681

dodržován státy bez ohledu na to, zda ratifikovaly úmluvy, které jej obsahují či nikoliv.⁹⁰

Ve vztahu k použití bezpilotních letounů je status kombatanta významný, jednak z pohledu útočícího státu, ale i z pohledu státu bránícího se. V prvním případě nás bude zajímat, kdo pilotuje letoun a vydává rozkazy k útoku, zda je to kombatant, nebo civilista. V druhém případě půjde o to, zda předmětem útoku bránícího se státu jsou zase jenom kombatanti, jako jediný legitimní cíl, nebo je útok veden i proti nevinným civilistům příp. kaplanům a zdravotnickému personálu.

Ochrana civilistů během ozbrojeného konfliktu je dalším aspektem, který se často objevuje v diskuzích ohledně použití bezpilotních letounů. Jejich ochrana v průběhu jakéhokoli ozbrojeného konfliktu je považována za velmi významnou, o čemž svědčí samostatná úprava obsažená v Úmluvě IV. Ta se, mimo část II, vztahuje zejména na ochranu civilistů pobývajících na území obsazeném nepřítelem.

Ochranu jak civilistů, tak příslušníků ozbrojených sil dále rozšiřuje Protokol I v části II. a části IV. Klade důraz na zákaz diskriminace, respekt a ochranu bez ohledu na jakoukoliv příslušnost.⁹¹ Čl. 51 Protokolu I zakazuje jakékoliv útoky, násilné činy nebo jejich hrozby civilnímu obyvatelstvu či jednotlivým civilním osobám a dále je důležitým ustanovením i ve vztahu k bezpilotním letounům. Odst. 4. a 5. tohoto ustanovení explicitně zakazuje tzv. nerozlišující útoky. To jsou např. ty, které nejsou zaměřeny na konkrétní vojenské cíle, nebo jak uvádí písm. b) v odst. 5.: *[Ty], u nichž se dá očekávat, že mohou způsobit ztráty na životech civilních osob, jejich zranění, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.*⁹² Bude tedy na posouzení jednotlivých případů, zda zabití jedné klíčové osoby - kombatanta, provázené usmrcením dalších x civilistů, představuje přímou vojenskou výhodu.

Důležitým aspektem, nejen ozbrojeného konfliktu, je také prevence. V tomto směru není výjimkou ani humanitární právo, konkrétně čl. 57 Protokolu I, který ukládá povinnost neustále sledovat, zda válečné operace dostatečně šetří civilní obyvatelstvo a civilní objekty. Dále uvádí konkrétní požadavky, které musí plnit osoby odpovědné za

⁹⁰ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8th July 1996, ICJ Reports, 1966 par. 78, 79.

⁹¹ Čl. 9 a 10 Protokolu I.

⁹² Čl. 51 odst. 4 a 5 Protokolu I.

vedení útoků a velitelé, jejichž jednotky útoky provádějí. Ve vztahu k bezpilotním letounům lze uvést citaci čl. 57 odst. 2 písm. a) bod iii): *...ti, kteří plánují útok nebo o něm rozhodují, nezahájí útok, u něhož se dá předpokládat, že způsobí náhodné ztráty na životech civilních osob, zranění civilních osob, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu...*⁹³

2.1.2. Manuál mezinárodního práva upravující vzdušné a raketové konflikty⁹⁴

Tento Manuál vychází z potřeby reagovat na nové výzvy, které právu přináší zrychlený vývoj technologií v oblasti vzdušné války. Jedná se o soubor právních norem humanitárního práva, které se specificky vztahují na vzdušné konflikty a použití raketových střel. Tím se významným způsobem usnadňuje orientace v Ženevských a Haagských úmluvách. Jak je na několika místech Manuálu uváděno, nejedná se tedy o nové právní normy, které by zavazovaly subjekty mezinárodního práva, ale pouze o sumarizaci stávajících norem humanitárního práva, které se dotýkají např. leteckých útoků, používání bezpilotních letounů, řízených střel, ale i netradičních způsobů „boje“, kterých jsme byli svědky 11. září 2001.

V současné době existuje podobný manuál i pro konflikty na otevřeném moři (tzv. sea warfare) - The San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea⁹⁵, který byl předlouho pro vznik Manuálu pro vzdušnou válku a použití raketových střel. Účelem těchto manuálů je sloužit jako návod pro ozbrojené složky při plánování útoků, jako podklad pro manuály jednotlivých armád a především jako způsob chování ozbrojených složek během válečných operací.

V manuálu najdeme ustanovení vztahující se na ochranu civilistů při leteckých útocích, prevenci při plánování podobných útoků. Dále normy upravující ochranu civilních letounů, zdravotnického a náboženského personálu i specifickou ochranu poskytovanou zdravotnickým letounům nebo životnímu prostředí. Tím se Manuál

⁹³ Čl. 57 odst. 2 a) iii) Protokolu I.

⁹⁴ *Humanitarian Policy and Conflict Research Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Bern: Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University, 15.9.2009, Dostupné z (PDF dokument): <http://ihlresearch.org/amw/HPCR%20Manual.pdf>

⁹⁵ San Remo manuál mezinárodního práva aplikovatelného na ozbrojené konflikty na moři. *International Institute of Humanitarian Law, Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*, 12.6.1994, [online] Dostupné z: <http://www.icrc.org/IHL.nsf/52d68d14de6160e0c12563da005fdb1b/7694fe2016f347e1c125641f002d49ce!OpenDocument>

částečně překrývá s Ženevskými úmluvami a Protokolem I, liší se však přítomností několika ustanovení, která se explicitně zmiňují o bezpilotních letounech.

Článek 17 písm. a)⁹⁶ uvádí, že pouze vojenská letadla, včetněUCAVs, jsou oprávněna útočit na legitimní cíle. Článek 22 písm. a) kvalifikuje bezpilotní letouny jako vojenské objekty.⁹⁷ Dálkové řízení bezpilotních letounů, včetně těch bojových, je považováno, dle ustanovení čl. 29 viz)⁹⁸ za přímou účast na nepřátelství, která odnímá civilistům jejich humanitárně-právní ochranu, čímž se automaticky stávají legitimním cílem nepřátelských útoků.

Protokol I v čl. 57 velice podrobně upravuje prevenci útoků, za účelem co nejširší míře ochrany civilistů a civilních objektů. Prevenci zdůrazňuje i Manuál v části G, navíc v čl. 39 ji výslovně požaduje i pro operace bezpilotních letounů.⁹⁹ Z komentáře Manuálu k tomuto článku se lze dočíst, že mezinárodní právo ozbrojených konfliktů neobsahuje specifická ustanovení vztahující se na bezpilotní letouny, proto se budou obecná ustanovení vztahovat i na ně. Skutečnost, že letoun nemá na své palubě útočníka/pilota nezbavuje toho, kdo dálkově letoun ovládá, povinností věnovat dostatečnou pozornost prevenci. I podklady pro zahájení útoku jsou stejně důležité pro zásah bezpilotních letounů jako pro klasické konvenční letouny. Dle komentáře může být použití bezpilotních letounů užitečným způsobem, jak dosáhnout v případě útoku požadované opatrnosti. Senzory a kamery, kterými je letoun vybaven, umožňují účinně ověřit, zda se jedná o legitimní cíl útoku. Za těchto podmínek je dokonce doporučeno využití bezpilotních letounů, jelikož podávají lepší obrázek o očekávaných civilních ztrátách, zejména pokud se tak děje pomocí přenosu v reálném čase. Právě vybavenost bezpilotních letounů všemi možnými technickými prostředky je obzvláště zdůrazněna, zejména s ohledem na co největší spolehlivost rozlišení cílů útoku a posouzení očekávaného poškození míry civilních budov nebo usmrcení civilistů.

⁹⁶ Čl. 17 písm. a) Manuálu: Only military aircraft, includingUCAVs, are entitled to engage in attacks.

⁹⁷ Čl. 22 písm. a) Manuálu: ...Examples of military objectives by nature include military aircraft (including military UAV/UCAVs)...

⁹⁸ Čl. 29 odst. vi) Manuálu: ...the following activities are examples of what may constitute taking a direct part in hostilities: operating or controlling weapon systems or weapons in air or missile combat operations, including remote control of UAVs andUCAVs.

⁹⁹ Čl. 39 Manuálu: The obligation to take feasible precautions in attack applies equally to UAV/UCAV operations.

2.2. Vnitrostátní ozbrojený konflikt

Druhou hlavní kategorií ozbrojených konfliktů tvoří vnitrostátní ozbrojené konflikty. Jak jsem uvedl v úvodu této části práce, vytvoření obecně přijatelné definice ozbrojeného konfliktu trvalo dlouhou dobu. Až do chvíle, kdy Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii ve svém rozhodnutí Tadić definoval ozbrojený konflikt mezinárodní i vnitrostátní povahy¹⁰⁰

Judikaturou vymezenému pojmu vnitrostátní ozbrojený konflikt předcházely definice obsažené v mezinárodních instrumentech vztahujících se na vnitrostátní ozbrojené konflikty. Konkrétně se jedná o společný článek 3 Ženevských úmluv (dále jen „společný čl. 3“) a Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (dále jen „Protokol II“).¹⁰¹ Jak uvádí literatura, obě tyto definice se každá vztahují na trochu jiný druh vnitrostátního ozbrojeného konfliktu.¹⁰²

Definice společného čl. 3 zní: „*ozbrojen[ý] konflikt[t], který nemá mezinárodní ráz a který vznikne na území některé z Vysokých smluvních stran*“. V souvislosti s touto definicí se objevily nejasnosti, na které případy nepokojů nebo různých násilných činů uvnitř státu se bude vztahovat společný čl. 3, aby tím bylo dosaženo jeho aplikovatelnosti. K tomuto problému se vyjádřil ICTY v případě Tadić¹⁰³ a určil dvě pomocná kritéria, která usnadňují odlišení vnitrostátních ozbrojených konfliktů od různých nepokojů, potyček nebo neorganizovaných násilností, které nejsou předmětem humanitárního práva; prvním kritériem je intenzita bojů a druhým je stupeň organizovanosti nestátních skupin zapojených do konfliktu. Podrobnějším rozpracováním těchto dvou kritérií se zabýval ICTY v případě Haradinaj.¹⁰⁴ Intenzita bojů se tak dle Tribunálu posuzuje dle různých kritérií, mezi které zařadil např. počet obětí konfliktu; rozsah způsobených materiálních škod; typy použitých zbraní nebo počet civilních uprchlíků opouštějících válečnou zónu.¹⁰⁵ Mezi faktory určující stupeň organizovanosti řadí Tribunál např. existenci hlavního štábu; schopnost definovat

¹⁰⁰ ICTY, The prosecutor v. Duško Tadić, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-AR72, 2 October 1995, par. 70.

¹⁰¹ Obě tyto definice byly již okolnostmi, za kterých byly přijímány (politický kompromis a citlivost upravovat mezinárodními dokumenty vnitrostátní ozbrojený konflikte) předurčeny k nedokonalosti a vágnosti.; viz též: BÍLKOVÁ, Veronika. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007. s. 50-67. ISBN 80-85889-82-6.

¹⁰² Ibid. 50 s.

¹⁰³ ICTY, The Prosecutor v. Dusko Tadić, Judgment, IT-94-1-T, 7 May 1997, para 561-568.

¹⁰⁴ ICTY, The Prosecutor v. Ramush Haradinaj, Idriz Balaj, Lahi Brahimaj, IT-04-84-T, 3 April 2008.

¹⁰⁵ ICTY, The Prosecutor v. Ramush Haradinaj, Idriz Balaj, Lahi Brahimaj, IT-04-84-T, para. 40.

společnou vojenskou strategii a používat vojenskou taktiku; zajištění přístupu ke zbraním, jinému vojenskému materiálu nebo rekrutům.¹⁰⁶ Podobný výklad můžeme nalézt také v judikatuře trestních tribunálů.¹⁰⁷

Konference, jejímž předmětem bylo jednání o znění Protokolu II, byla svědkem bouřlivých diskuzí o rozsahu jeho aplikovatelnosti. Zejména tzv. země třetího světa se obávaly, aby nedošlo podrobnou úpravou vnitrostátních ozbrojených konfliktů mezinárodním instrumentem a jeho následnou extenzivní interpretací k zásahu do jejich práva na suverenitu a sebeurčení.¹⁰⁸ Z těchto důvodů byl i rozsah aplikovatelnosti Protokolu II výsledkem politického kompromisu. Znění čl. 1 odst. 1 Protokolu II: *„Tento Protokol...se bude vztahovat na všechny ozbrojené konflikty, které nejsou obsaženy v článku 1 [Protokol I] a k nimž dochází na území Vysoké smluvní strany mezi jejími ozbrojenými silami a disidentskými ozbrojenými silami nebo jinými organizovanými ozbrojenými skupinami vykonávajícími pod odpovědným velením takovou kontrolu nad částí jejího území, která jim umožňuje vést trvalé a koordinované vojenské operace a aplikovat tento Protokol.“* První odstavce pak doplňuje druhý, který explicitně uvádí konkrétní druhy „bojů“, které nespádají do kategorie vnitrostátních ozbrojených konfliktů: *„Tento Protokol nebude aplikován v případě vnitřních nepokojů a napětí, jako jsou vzpoury, izolované a sporadické násilné činy a ostatní činy podobné povahy, které se nepovažují za ozbrojené konflikty.“*

Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů obsažená v Protokolu II je obecně považována za užší, jelikož je její aplikovatelnost omezena jen na ty vnitrostátní ozbrojené konflikty, které splňují přísná kritéria stanovená v čl. 1.¹⁰⁹ Je to dáno hlavně požadavkem *určité kontroly části území organizovanými ozbrojenými skupinami, která by jim umožnila vést trvalé a koordinované vojenské operace.* Dle některých názorů povaha současných partyzánských nebo teroristických bojů zahrnuje velkou mobilitu, což sebou nese neustálou změnu v kontrole území. Proto bude v dnešní době nejspíše velice vzácná kvalifikace vnitrostátního ozbrojeného konfliktu tak, aby se na něj

¹⁰⁶ ICTY, The Prosecutor v. Ramush Haradinaj, Idriz Balaj, Lahi Brahimaj, IT-04-84-T, para. 60.

¹⁰⁷ ICTY, The Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-A, 2 October 1995, para. 70.

¹⁰⁸ DETTER, Ingrid. *The Law of War*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 202-205 s. ISBN 0 521 78256 2.

¹⁰⁹ K této úvaze, viz BÍLKOVÁ, Veronika, supra č. 99, 136 s. nebo DETTER, Ingrid, supra č. 101, 205 s.

vztahoval Protokol II.¹¹⁰ Dalším rozhodujícím faktorem ve vztahu k Protokolu II bude fakt, že nebyl ratifikován ze strany Spojených států, Pákistánu a Iránu.¹¹¹

Pro posouzení použití bezpilotních letounů v rámci norem humanitárního práva, které jsou aplikovatelné na vnitrostátní ozbrojený konflikt, bude platit dvojí režim.

Jednak vnitrostátní ozbrojené konflikty v režimu společného čl. 3 Ženevských úmluv a dále režim Protokolu II. Oba tyto režimy jsou však doplňovány normami obyčejového humanitárního práva, které jsou státy povinny dodržovat i v případě vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Stranou mé práce zůstane smluvní haagské právo i mezinárodní smlouvy smíšené povahy, navzdory skutečnosti, že spolu s článkem 3 Ženevských úmluv a Protokolem II patří mezi další prameny úpravy vnitrostátních ozbrojených konfliktů, jelikož dle mého názoru neobsahují taková ustanovení, která by se vztahovala na problematické aspekty použití bezpilotních letounů, které jsem vytyčil v úvodu kapitoly 2.

2.2.1. Společný článek 3 Ženevských úmluv

Tak jako u právní úpravy mezinárodních ozbrojených konfliktů, ani u norem vnitrostátních ozbrojených konfliktů se nesetkáme s konkrétní úpravou vztahující se výslovně na použití bezpilotních letadel. I přesto lze posoudit, zda tento nový způsob boje není v rozporu s tím minimem úpravy, která se na tento druh ozbrojeného konfliktu vztahuje. A byť se jedná o jediné ustanovení, jehož přijetí bylo krátce po II. světové válce obrovským úspěchem, je jeho znění připisován mnohými mezinárodními institucemi velký význam.¹¹² Ten byl v nedávné době posílen i tím, že jeho vážným porušením vzniká individuální trestní odpovědnost na mezinárodní úrovni.¹¹³

Společný článek 3 obsahuje povinnost lidského zacházení s osobami neúčastnícími se konfliktu, osobami, jež složily zbraně nebo těmi, kteří byli vyřazeni z boje zraněním nebo nemocí. Výslovně zakazuje: *a) útoky na život a zdraví, zejména vraždu ve všech formách, zmrzačení, kruté nakládání, trýznění a mučení, b) braní rukojmí, c) útoky proti osobní důstojnosti, zejména ponižující a pokořující zacházení, d) odsouzení a vykonání poprav bez předchozího rozsudku vyneseného řádně ustaveným soudem, poskytujícím*

¹¹⁰ DETTER, Ingrid, supra č. 101, 206 s.

¹¹¹ Seznam států, které podepsaly Protokol II, ale dosud jeho znění neratifikovaly v národních Parlamentech. Dostupné online z: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/WebSign?ReadForm&id=475&ps=S>

¹¹² ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 361 s.

¹¹³ Ibid., 362 s.

*soudní záruky uznané civilizovanými národy za nezbytné.*¹¹⁴ Článek také upravuje postavení ICRC, nestranné lidumilné organizace, která může poskytovat humanitární služby oběma stranám v průběhu konfliktu. Zvláštními dohodami mohou strany konfliktu rozšířit ochranu během vnitrostátního konfliktu i ostatními ustanoveními Ženevských úmluv. Nejdůležitějším ustanovením je vyjádření neměnnosti právního postavení stran konfliktu aplikací společného čl. 3. Jinými slovy tím, že budou aplikovány základní zásady lidství, stát žádným způsobem neuznává povstalce jako bojující strany ani mu to nebrání v případném potrestání dle vnitrostátního práva.¹¹⁵

Za úspěch se považuje zejména zakotvení minimálních humanitárních principů, které zaručují základní standard lidského zacházení nebo automatické aplikace po splnění objektivních kritérií. Za obsahové nedostatky lze považovat absenci definice vnitrostátního ozbrojeného konfliktu, ale hlavně dalších ustanovení, která by chránila zdravotnický personál a jejich zařízení; podrobnější ochranu nemocných a raněných; vyjasnění postavení členů ozbrojené povstalecké skupiny aj. Nejvíce je však vyzdvihována neexistence kontrolních a sankčních mechanismů.

2.2.2. Protokol II¹¹⁶

Diskuze a zejména problémy, které provázely přijetí této úpravy, byly popsány výše. Stejně jako asi nepodstatnější omezení, které aplikovatelnost tohoto systému ochrany řadí spíše mezi teoretickou možnost.¹¹⁷ Protokol obsahuje tři části: Lidské zacházení (část II), Ranění, nemocní a třešníci (III), Civilní obyvatelstvo (IV). Ve vztahu k použití bezpilotních letounů budou důležitá ustanovení čl. 4 týkající se základních záruk lidského zacházení; čl. 7 a 11 poskytující ochranu a záruky péče raněným resp. zdravotnickým jednotkám a ustanovení chránící civilní obyvatelstvo, jejichž zařazení v tomto protokolu je považováno za značný úspěch.

¹¹⁴ Společný čl. 3 odst. 1 písm. a), b), c), d) Ženevských úmluv.

¹¹⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007. 92 s.

¹¹⁶ Dodatkový protokol k ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter z dne 8.6.1977. Vyhlášen ve sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb. (dále jen „Protokol II“).

¹¹⁷ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 369 s.

2.2.3. Obyčejové právo

Oba předchozí prameny právní úpravy vnitrostátních ozbrojených konfliktů nepokrývají tak širokou škálu aspektů jako normy upravující mezinárodní konflikty. Nicméně humanitární právo je jedna z těch oblastí mezinárodního práva, která je významným způsobem upravena obyčejovým právem.

Vzhledem k obsahovým nedostatkům Protokolu II a společného čl. 3 byl v roce 1995 pověřen ICRC přípravou studie zabývající se normami obyčejového práva vztahující se na mezinárodní a jiné než mezinárodní ozbrojené konflikty. Po deseti letech byl vydán rozsáhlý soubor těchto norem obyčejového humanitárního práva. Pro obyčej jako takový jsou důležité dva prvky, *opinio juris* a *usus longaevus*. Praxi států prokazuje ICRC ve své studii zejména prostřednictvím vojenských manuálů zemí po celém světě, stejně jako z jejich národní legislativy. Dále byly brány do úvahy také rozhodnutí soudů mezinárodních i vnitrostátních, prohlášení států během některých ozbrojených konfliktů, jejich projevy a vystoupení na půdách mezinárodních organizací ale i stanoviska, postoje a právní dokumenty těchto mezinárodních organizací.¹¹⁸

Soubor obyčejů shromážděný ICRC je důležitým doplněním společného čl. 3 a Protokolu II. Proto i posouzení použití bezpilotních letounů s normami vnitrostátního práva se nevyhne konfrontaci s těmito obyčejí.

¹¹⁸ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 133 s.

3. Právní analýza použití bezpilotních letounů

V této části práce bude věnována pozornost dvěma hlavním úkolům. Prvním z nich je odpověď na otázku, zda je samotné nasazení bezpilotních letounů, jako relativně nové zbraně, v mezinárodním nebo vnitrostátním ozbrojeném konfliktu v rozporu s normami mezinárodního humanitárního práva. K tomu mi budou sloužit ustanovení vytyčená v předchozí kapitole. Druhý úkol této kapitoly spočívá v nastínění právních otázek, které může v obou druhích ozbrojeného konfliktu vyvolat použití bezpilotních letounů.

Navzdory bohaté historii, která bezpilotní letouny provází, je jejich použití v ozbrojených konfliktech relativně nové. Z tohoto důvodu neexistují ucelené publikace, které by věnovaly pozornost jak letounům, tak zejména aspektům, které jejich použití provázejí. Mezi tyto aspekty je samozřejmě na prvním místě potřeba zařadit ty právní, ale mohou to být i morální či etické otázky. Navzdory tomuto deficitu však skutečnost, že se jedná o kontroverzní téma přitahující pozornost odborné veřejnosti i médií, pomáhá rozvíjet diskuzi a zájem o tuto problematiku. Ten se projevuje četnými zahraničními články nebo studii hledající odpovědi na právní otázky.¹¹⁹

Užitečnost a význam těchto textů nespočívá jen v hledání odpovědí, ale také v publikaci důležitých technických a strategických informací podávající lepší obrázek o způsobu a okolnostech použití bezpilotních letounů. Bez nich by bylo nemyslitelné odpovědně diskutovat o tomto tématu. I přesto je důležité mít na paměti, že se pohybujeme ve vojenské oblasti, která je strategicky významná pro stát z hlediska bezpečnosti a taktiky boje proti nepříteli. Dokládá to i současná diskuze kolem bezpilotních letounů ve Spojených státech, kdy je vyvíjen enormní tlak na hlavní představitele ovlivňující způsob použití UAVs k větší transparentnosti v tomto ohledu.¹²⁰ Informační vakuum a neprůhlednost praktik obklopujících bezpilotní letouny je navíc umocněna i skutečností, že bezpilotními letouny disponují nejen armádní

¹¹⁹ *Living under Drones* [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013[cit. 2013-03-25]. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>; nebo také MEGRET, Frederic. *The Humanitarian Problem with Drones*. Social Science Research Network [online]. 5.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228659

¹²⁰ Lexiton's notebook. *The debate over drones: John Brennan*. The Economist [online]. 7.2.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/lexington/2013/02/john-brennan>

složky, ale i tajné služby např. CIA.¹²¹ Tím se v současnosti ještě více zužuje prostor pro získání potřebných informací, které by vedly k objektivní právní analýze.

I proto mohou být některé právní otázky nastíněné v následujících kapitolách ovlivněny nedostatkem spolehlivých informačních zdrojů, které mohou přenést právní analýzu do teoretické roviny uvažování.

Struktura této části bude odpovídat úkolům nastíněným v jejím úvodu. První část bude věnována legalitě bezpilotního letounu jako takového z hlediska mezinárodního i vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. V následujících částech bude pozornost věnována konkrétním způsobům použití bezpilotních letounů a právnímu posouzení z pohledu obou typů konfliktů. Druhá část se zaměří na způsob boje zvaný „double tap“. Třetí část se dotkne ochrany civilistů a posoudí soulad bezpilotních letounů se zakázanými způsoby boje dle humanitárního práva. V závěrečné části bude pozornost věnována otázkám spojeným s odpovědností za použití bezpilotních letounů.

3.1. Je vůbec bezpilotní letoun legálním bojovým prostředkem?

Jak již bylo nastíněno v úvodu této kapitoly, před posuzováním právních aspektů nových bojových prostředků nebo způsobů boje je nezbytné zodpovědět otázku, zda je vůbec možné jejich legální nasazení v ozbrojeném konfliktu.

3.1.1. UCAV z hlediska mezinárodního ozbrojeného konfliktu

Ve vztahu k mezinárodnímu ozbrojenému konfliktu nám k zodpovězení této otázky slouží ustanovení čl. 35 Protokolu I. Jedná se o ustanovení, které omezuje strany konfliktu ve volbě způsobů a prostředků vedení války. Směřuje zejména proti vedení totální války, kdy humanitární právo a zásady lidství ustupují vojenské nezbytnosti.¹²²

Když vyjdu z jazykového výkladu termínů „způsoby a prostředky vedení války“, objevují se zde dvě kategorie. Jednak jsou to prostředky použité v ozbrojeném konfliktu, tedy zbraně v tom nejširším slova smyslu.¹²³ Tato kategorie bezpochyby zahrnuje i bezpilotní letouny. Druhá kategorie zahrnuje způsoby, jakým jsou prostředky (zbraně) použity. Jak je uvedeno v komentáři, existují zbraně, které nemohou být za

¹²¹ MCGREAL, Cris. *White House silent over CIA drone reports as pressure builds on Brennan: Embarrassment for Obama administration after revelations that CIA is secretly using Saudi air base to conduct drone strikes.* The Guardian [online]. 7.2.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/feb/06/white-house-cia-drones-john-brennan>

¹²² Komentář Protokolu I k čl. 35, para 1388.

¹²³ Komentář Protokolu I k čl. 35, para 1402.

žádných okolností v souladu s čl. 35, což je vylučuje z použití v ozbrojeném konfliktu (obecně jde o všechny zbraně používané k nerozlišujícím útokům). Opačná bude situace, kdy zbraň jako taková není v rozporu s čl. 35 (puška, granát), ale zakázán bude způsob jejího použití (střelba na civilisty, vhození granátu mezi skupinu civilistů). Pokud jde o obě kategorie, lze poukázat na jeden rozdíl mezi nimi. Protokol I neobsahuje žádné ustanovení, které by zakazovalo konkrétní druh nebo typ bojového prostředku.¹²⁴ Proto bude potřeba je posuzovat dle obecné dikce čl. 35 nebo jednotlivých úmluv, které by mohly přicházet v úvahu. Druhou možností nabízí čl. 6 Manuálu¹²⁵, který na jednom místě vyjmenovává konkrétní druhy zakázaných zbraní.

Ve vztahu k bezpilotním letounům bude proto na prvním místě klíčové posouzení, zda se kvalifikují jako zakázaný prostředek. Čl. 35 odst. 2 výslovně uvádí, že: „*Je zakázáno používat zbraní, munice, materiálů a způsobů vedení války, které by svou povahou způsobovaly nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy.*“ Konkrétně tedy, zda svou povahou způsobují nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy. Nabízí se srovnání s klasickými pilotovanými letouny, které do kategorie zakázaných prostředků ve smyslu čl. 35 rozhodně nespádají. Touto otázkou se zabývala i Mgr. Petra Ochmannová ve svém článku posuzujícím legalitu bezpilotních letounů.¹²⁶ Dle jejího názoru se z technického hlediska dají považovat jakUCAVs, tak pilotované letouny za pouhé nosiče munice, která je tím, co by mělo být posouzeno z hlediska nadměrných zranění nebo zbytečných útrap. Dochází k závěru, že obecná dikce čl. 35 žádným způsobem neomezuje použití bezpilotních letounů v ozbrojeném konfliktu.¹²⁷ Způsob omezení některých druhů a typů munice dává tomuto závěru za pravdu. Předmětem zákazu je kazetová munice¹²⁸, nikoliv letoun, který ji shazuje. Stejně tak se zákaz použití chemických zbraní¹²⁹ bude omezovat na bomby obsahující zakázané látky spíše

¹²⁴ Konkrétní druhy bojových prostředků jsou zakázány např. Deklarací o zákazu užívání střel, které se lehce v lidském těle rozšiřují nebo zplošťují, Úmluvou o úplném zákazu protipěchotních min, Úmluva o zákazu kazetové munice aj.

¹²⁵ HCHR Manuál čl.6.

¹²⁶ OCHMANNOVÁ, Petra. Unmanned Aerial Vehicles and Law of Armed Conflict implications. In: *Czech Yearbook of Public & Private International Law (Vol.2)* [online]. Czech Society of International Law, 2011 [cit. 2013-03-25]. ISSN 1805-0999. Dostupné z (PDF dokument): http://files.cyil.eu/200000050-96e8497e19/%C4%8CSMP_2011_11_ochmannova.pdf

¹²⁷ Ibid. 149 s.

¹²⁸ Úmluva o zákazu kazetové munice, přijatá v Dublinu dne 30.5.2008 Dostupná z: <http://www.clusterconvention.org>

¹²⁹ Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení, přijatá v Ženevě dne 3.9.1992 dostupná z:

http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVI-3&chapter=26&lang=en

než na letouny, které by je mohly svrhnout na nepřátelské území.¹³⁰ Z mého pohledu tedy není pro právní posouzení rozdíl, jestli ke splnění bojového úkolu využije armáda bezpilotní letoun nebo pilotovanou stíhačku, čímž se ztotožňují se závěrem Mgr. Ochmannové.

Odstavec 3. čl. 35 Protokolu I zmiňující se o ochraně životního prostředí bude aplikovatelný k bezpilotním letounům jen ve vztahu způsobu jejich použití, jelikožUCAVs jako takový nezpůsobuje svým provozem „*rozsáhlé, dlouhodobé a vážné škody na životním prostředí*“.

V diskuzi o nových druzích zbraní, je také potřeba vždy upozornit na čl. 36 Protokolu I.¹³¹ Ten ukládá státům, aby podrobily veškeré nové zbraně, prostředky nebo způsoby vedení války posouzení, zda nejsou v rozporu s Protokolem I nebo jinou normou mezinárodního práva, kterou je daný stát vázán. Z povahy věci vyplývá, aby k takovému prověření došlo ještě před tím, než bude vývoj zbraně dokončen. Případné zjištění protiprávnosti konkrétní zbraně, ve chvíli jejího dokončení, by sebou neslo neúměrně vysokou ztrátu výdajů utracených na její vývoj. To stejné platí i pro zbraně, které jsou státem pořízeny od jiného státu.

Ve vztahu k bezpilotním letounům to platí i pro Spojené státy¹³², navzdory tomu, že nejsou stranou Protokolu I. Jsou však na špičce ve vývoji vojenských robotických technologií. Proto ani bezpilotní letouny se nevyhnuly právnímu posouzení, kterým se zabýval úřad Námořní vojenské prokuratury (JAG).¹³³ Předmětem posudku měl být konkrétně vyzbrojený letoun Predator. JAG posouzení vyloučil s tím, že v minulosti prošel právní posudek jak letoun Predator (určený pro pozorování), tak i řízená střela Hellfire (kterou je nyní Predator vyzbrojen) každý zvlášť.¹³⁴ Tento postup jde však proti znění průvodce ICRC k článku 36., který říká, že předmětem právního posudku by měla být i: „existující zbraň, která je modifikována způsobem, který mění její funkčnost nebo

¹³⁰ Vždy však bude záležet, zda strana konfliktu přistoupila ke konkrétní úmluvě zakazující použití takových prostředků či způsobů boje.

¹³¹ Jeho kritickou důležitost vyjádřil i Dr. Philip Spoerri, ředitel International Law and Cooperation, ICRC ve svém projevu ke vztahu nových technologií a humanitárního práva. ICRC. SPOERRI, Philip. *Rescue Center: Round table on new weapon technologies and IHL – conclusions* [online]. 13.9.2011. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/statement/new-weapon-technologies-statement-2011-09-13.htm>

¹³² US Department of Defense Directive 5000.1: The Defense Acquisition System, Defense Acquisition Guidebook, E1.1.15 (Legal Compliance), [online] May 12, 2003, [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <https://acc.dau.mil/CommunityBrowser.aspx?id=314790&lang=en-US>

¹³³ The Judge Advocate General

¹³⁴ Losing Humanity: The Case Against Killer Robots. *Human Rights Watch* [online]. 2012 [cit. 2013-03-28]. ISBN 1-56432-964-X. 22-23 s., Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms1112ForUpload_0_0.pdf

zbraň, která již prošla právním posudkem, ale byla následně pozměněna.“¹³⁵ Komentář ICRC k článku 36 Protokolu I pak výslovně uvádí: „*Použití dálkově řízených zbraní nebo zbraní napojených na senzory umístěné v poli, vede k automatizaci bojiště, kde hraje voják stále méně důležitou roli... [V]šechny předpovědi se shodují v tom, že člověk bude zničen technologií, pokud si ji nepodmaní a zároveň dovolí, aby ho technologie ovládla.*“¹³⁶

3.1.2. UCAV z hlediska vnitrostátního ozbrojeného konfliktu

Problematictější se může zdát vymezení zakázaných bojových prostředků pro vnitrostátní ozbrojený konflikt. Ani společný čl. 3, ani Protokol II neobsahují podobné ustanovení, jako je čl. 35. Ačkoli se s ním v návrhu Protokolu II počítalo, na poslední chvíli vypadlo.¹³⁷ Nicméně ICRC publikoval soubor norem obyčejového mezinárodního humanitárního práva, kde je znění čl. 35 odst. 1 Protokolu I převzato s výslovným odkazem na použití i pro vnitrostátní ozbrojené konflikty.¹³⁸ V kombinaci se zněním čl. 2 písm. c) Manuálu¹³⁹, jehož základem bylo znění Martensovy klauzule, tvoří dostatečnou ochranu před zakázanými způsoby a metodami boje. Zárukou dodržování tohoto ustanovení je navíc i jeho místo ve vojenských manuálech a právních řádech mnoha států nebo fakt, že zbraně, které státy používají pro mezinárodní a vnitrostátní ozbrojený konflikt, se obecně moc neliší.¹⁴⁰ Pro posouzení zda v případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu může dojít k použití bezpilotních letounů, bude tedy platit vše, co bylo řečeno ve vztahu k mezinárodnímu ozbrojenému konfliktu.

Na základě uvedených skutečností lze uzavřít tuto část konstatováním, že bezpilotní letoun není pro účely mezinárodního ani vnitrostátního ozbrojeného konfliktu zakázaným bojovým prostředkem ve smyslu čl. 35 Protokolu I resp. obyčejového práva. Neexistuje zde totiž žádný podstatný rys, kvůli kterému by letoun jako takový

¹³⁵ ICRC, A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977, [online], Geneva: ICRC, 2006, [cit. 2013-03-28], 10 s., Dostupné z (PDF dokument): http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0902.pdf

¹³⁶ Komentář Protokolu I k čl. 36, para. 1476.

¹³⁷ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 239 s. ISBN 0 521 80899 5.

¹³⁸ Ibid. 237 s.

¹³⁹ Čl. 2 písm. c) Manuálu: In cases not covered by this Manual, civilians and combatants remain under the protection and authority of the principles of international law derived from established custom, from the principles of humanity and from the dictates of public conscience.

¹⁴⁰ Ibid. 239 s.

způsoboval nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy; v tomto ohledu se tedy neliší od tradičních pilotovaných letounů. To však nevylučuje, že způsob, jakým jsou UCAVs používány v boji, je nelegální. Hodnocení způsobu použití UCAVs bude předmětem následující kapitoly.

Na závěr této kapitoly bych rád uvedl, že jsem se z dostupných materiálů, které jsem měl k dispozici, nesetkal s odlišným názorem, který by považoval bezpilotní letouny jako takové za odporující ustanovení čl. 35 Protokolu I.

3.2. Způsoby použití UCAVs

Předešlá část této kapitoly zodpověděla důležitou otázku, zda je bezpilotní letoun zakázaným bojovým prostředkem. V této kapitole se zaměřím na problematické aspekty způsobu, jakým jsou bezpilotní bojové letouny použity k plnění svých úkolů. To by nebylo myslitelné bez konkrétních příkladů ze současných konfliktů, ve kterých jsou UCAVs nasazeny. Jde zejména o Afganistan a Pákistán. Nicméně, jak bylo řečeno v úvodu třetí části, je obtížné získat spolehlivé informace, které by poskytly úplný a objektivní obrázek o medii popsaných událostech. S tímto je také potřeba přistupovat ke všem uvedeným informacím a učiněným závěrům. Nejasné je také, zda současná válečná situace v Afganistanu a Pákistánu odpovídá ozbrojenému konfliktu mezinárodnímu nebo vnitrostátnímu. Tento problém je nad rámec cílů, které si tato práce klade.

Jak bylo popsáno v druhé části mé práce, rozhodl jsem se zhodnotit právní aspekty použití bezpilotních letounů z pohledu obou druhů konfliktů. Tomu bude přizpůsobena i struktura následujících částí. Na začátku každé podkapitoly bude krátce popsána situace, ve které je spatřováno použitím bezpilotního letounu porušování humanitárního práva bez ohledu na to, zda k tomu došlo v režimu mezinárodního či vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. Popsaná situace bude podrobena právní analýze z pohledu norem vztahujících se na oba druhy ozbrojených konfliktů. Tím bude pokryt právní pohled v obou možných variantách bez komplikací, které může pátrání po příslušném režimu ozbrojeného konfliktu způsobit.

Na tomto místě je také potřeba uvést, že na základě odborných konzultací s pplk. Mgr. Otakarem Foltýnem jsem zjistil, že skutečné použití bojových bezpilotních letounů k likvidaci nepřátelských jednotek a objektů tvoří jen nepatrnou část jejich úkolů. Z větší části se jedná o průzkumné mise nebo podporu pozemních a vzdušných

jednotek. Z mého osobního pohledu se domnívám, že v moderních ozbrojených konfliktech existuje a bude existovat určitá dvoukolejnost použití bezpilotních letounů.

3.2.1. Double tap

Začněme tím asi nepřekvapivějším a nejkontroverznějším způsobem využití bezpilotních letounů v ozbrojeném konfliktu. Z několika zdrojů, mediálních¹⁴¹ i akademických,¹⁴² se začínají vynořovat informace o technice zvané „double tap“, která upoutala pozornost OSN. V Ženevě by měla být ustanovena komise, která prošetří útoky dronů proti civilistům.¹⁴³ Objevují se i náznaky, že by být mohl tento způsob boje kvalifikován jako válečný zločin.¹⁴⁴

Tato technika je známa především u jednotek Hamásu nebo Al-Káidy.¹⁴⁵ V jejich případech se jedná nastražení výbušného zařízení s menší intenzitou výbuchu, které exploduje. Ve chvíli, kdy se na místo exploze dostaví jednotky určené k záchraně raněných, novináři nebo běžní civilisté dojde k explozi druhé (hlavní) výbušniny s ještě větší explozí. Účel je zřejmý na první pohled, způsobení co největších smrtících ztrát.

Překvapením je, že podobná praxe se vyskytla i u jednotek Spojených států, liší se však ve způsobu provedení. Z počátku se jednalo o útoky vrtulníků typu Apache, které ve chvíli, kdy zaútočily na legitimní cíl a po chvíli vyčkávání, kdy se na místě útoku

¹⁴¹ WOODS, Chris, LAMB, Christina. *Obama terror drones: CIA tactics in Pakistan include targeting rescuers and funerals*. The Bureau of Investigative Journalism [online]. 4.2.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.thebureauinvestigates.com/2012/02/04/obama-terror-drones-cia-tactics-in-pakistan-include-targeting-rescuers-and-funerals/>

¹⁴² *Living under Drones* [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>; také zde KELLEY, Michael. *The NYU Student Tweeting Every Reported US Drone Strike Has Revealed A Disturbing Trend*. Business Insider: Military and Defence [online]. 12.12.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.businessinsider.com/us-drone-tweets-reveal-double-tap-plan-2012-12>

¹⁴³ BOWCOTT, Owen. *UN to investigate civilian deaths from US drone strikes: Special rapporteur on counter-terror operations condemns Barack Obama's failure to establish effective monitoring process*. The Guardian [online]. 25.10.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/25/un-inquiry-us-drone-strikes>; dále také BOWCOTT, Owen. *UN to examine UK and US drone strikes*. The Guardian [online]. 24.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/24/un-examine-uk-afghanistan-drone-strikes>

¹⁴⁴ BURNS, John F. *U.N. Panel to Investigate Rise in Drone Strikes*. The New York Times [online]. 24.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2013/01/25/world/europe/un-panel-to-investigate-rise-in-drone-strikes.html?_r=1&

¹⁴⁵ GREENWALD, Glenn. *US drone strikes target rescuers in Pakistan – and the west stays silent: Attacking rescuers – a tactic long deemed by the US a hallmark of terrorism – is now routinely used by the Obama administration*. The Guardian [online]. 20.8.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/aug/20/us-drones-strikes-target-rescuers-pakistan>

mohou nacházet civilisté, zahájily následný útok.¹⁴⁶ Vlastnosti a charakteristika bezpilotních letounů usnadňují tuto praxi v několika ohledech. Kombinace absence lidské posádky a dlouhá výdrž bezpilotního letounu umožňuje setrvání v místě prvotního útoku bez rizika ztráty vlastních jednotek a následný druhý útok směřující proti shlukujícím se civilistům. Je zdokumentováno, že se jedná z větší části o rodinné příslušníky, sousedy i zdravotnický personál.¹⁴⁷

Mezinárodní ozbrojený konflikt

Z pohledu norem humanitárního práva upravujících mezinárodní ozbrojený konflikt se na techniku „*double tap*“ může vztahovat několik ustanovení Ženevských úmluv.

První situací bude útok směřující proti legitimním cílům, tedy komбатantům. Prvotní útok je legitimní způsob boje, nicméně následný, druhotný zásah je v rozporu s čl. 12 Úmluvy I, který poskytuje ochranu zraněným příslušníkům ozbrojených sil. Ti musejí být **za všech okolností** respektováni a chráněni, zakazuje se jakýkoliv útok na jejich život nebo osobu a výslovně se nepřipouští jejich **dobití nebo vyhlazení**. Komentář k Úmluvě I neposkytuje žádnou definici zranění; výraz by měl být vykládán s pomocí zdravého rozumu a dobré víry. Zahnutí jsou tedy příslušníci ozbrojených sil, kteří byli vyřazeni z boje na základě zranění jakéhokoliv druhu.¹⁴⁸

S ohledem na skutečnost, že se na místě útoku mohou nacházet i záchranné složky poskytující pomoc a péči zraněným osobám, přichází v úvahu i ustanovení na ochranu zdravotnického personálu¹⁴⁹ Obecně je ochrana zdravotníků považována za stěžejní pro humanitární právo a útoky směřující proti těmto osobám mohou být kvalifikovány jako

¹⁴⁶ GREENWALD, Glenn. *US drone strikes target rescuers in Pakistan – and the west stays silent: Attacking rescuers – a tactic long deemed by the US a hallmark of terrorism – is now routinely used by the Obama administration*. The Guardian [online]. 20.8.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/aug/20/us-drones-strikes-target-rescuers-pakistan>

¹⁴⁷ Upozorňuje na to například studie „Living under drones“ zpracovaná International Human Rights and Conflict Resolution Clinic, Stanford Law School a Global Justice Clinic, New York University School of Law: *Living under Drones* [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013 [cit. 2013-03-25]. Kap. 3 74 s. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>

¹⁴⁸ Komentář Úmluvy I k čl. 12 odst. 2, para A.

¹⁴⁹ Nebylo možné dohledat informaci o tom, zda zdravotnický personál nacházející se na místech útoků byl označen mezinárodně uznávanými rozlišujícími znaky např. červený půl měsíc dle čl. 40 Úmluvy I. Nicméně i přesto je technika bezpilotních letounů natolik vyspělá, že by měla rozpoznat osoby zapojené do záchranných akcí na místě útoků bez ohledu na jejich označení a zabránit tak šanci zraněných na jejich záchranu.

závažné porušení norem válečného práva.¹⁵⁰ Konkrétně se jedná o čl. 24 Úmluvy I, který chrání za všech okolností zdravotnický personál určený k vyhledávání, sbírání, dopravě nebo ošetření raněných před útoky nepřítele. Komentář zdůrazňuje, že pro poskytnutí ochrany tomuto personálu je nezbytné z pohledu státu, ke kterému přísluší, aby byli přiřazeni výlučně k některé z vyjmenovaných funkcí.

Nicméně i v případě, že se nejedná o takto identifikovatelné zdravotníky, může jít o běžného civilistu s lékařským vzděláním. V tomto případě bude ochrana poskytnuta prostřednictvím Úmluvy IV části II a Protokolu I části IV, která poskytuje ochranu civilnímu obyvatelstvu během mezinárodního ozbrojeného konfliktu. (viz následující kapitola)

Vnitrostátní ozbrojený konflikt

Odpovědnosti za následky způsobené technikou „double tap“ nelze uniknout ani v případě, že je použita během vnitrostátního ozbrojeného konfliktu, jak v režimu společného čl. 3 Ženevských úmluv, tak také Protokolu II.

Společný článek 3 Úmluv poskytuje ochranu příslušníkům ozbrojených sil, kteří byli vyřazeni z boje zraněním, a požaduje s nimi lidské zacházení za všech okolností.¹⁵¹ Alinea 2 výslovně zakazuje útoky na život a zdraví, zejména vraždu ve všech formách.

Protokol II článek 7 poskytuje ochranu a respekt všem zraněným bez ohledu na to, zda se zúčastnili ozbrojeného konfliktu či nikoliv. Stejně tak je v čl. 11 poskytována minimální ochrana zdravotnickému personálu, který je chráněn před jakýmkoliv útokem. Oba dva režimy jsou navíc doplněny ustanoveními obyčejového humanitárního práva. Zejména pravidlo č. 111¹⁵² hovoří o nezbytnosti každé strany konfliktu chránit zraněné proti špatnému zacházení. Jedná se o rozvinutí čl. 8 Protokolu II, proto bude aplikovatelné zejména v režimu vnitrostátních ozbrojených konfliktů podle společného čl. 3. Také obyčejové právo poskytuje zdravotnickému personálu přidělenému výhradně k plnění zdravotních povinností ochranu a respekt za všech okolností. Ta je ztracena

¹⁵⁰ Viz čl. 49 a 50 Úmluvy I a čl. 8 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu.

¹⁵¹ S osobami, které se přímo neúčastní nepřátelství, včetně příslušníků ozbrojených sil, kteří složili zbraně, a osob, které byly vyřazeny z boje nemocí, zraněním, zadržením nebo jakoukoli jinou příčinou, bude se za všech okolností zacházet lidsky, bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování založeného na rase, barvě, náboženství či víře, pohlaví, rodu či majetku, nebo na jakémkoli jiném obdobném znaku.

¹⁵² HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 403 s.

v případě, že se dopustí jednání, vybočujícího z jejich humanitární funkce, jehož účelem by byl jakýkoliv útok proti nepříteli.¹⁵³

Shrnutí

Na základě omezených zdrojů je samozřejmě téměř nemožné činit jednoznačný závěr o uvedených praktikách. Lze je nicméně použít jako případovou studii pro teoretické zhodnocení, jakým směrem by se mohlo ubírat právní posouzení této taktiky, pokud by se podezření dostatečně prokázala. Tento způsob boje není vlastní pouze bezpilotním letounům. Nicméně nahrazení bezprostředních lidských vjemů z místa útoku okem kamer (s jakkoliv vysokým rozlišením), absolutní vyloučení rizika ztráty vlastních jednotek sestřelením a dlouhá doba výdrže, jako vlastnosti a charakteristiky typické pro tyto stroje, které je zároveň odlišují od tradičních bojových prostředků (stíhaček a vrtulníků), může přispět k jednoduššímu (byť i nevědomému) překročení pomyslné hranice mezi legálností a nelegálností některých způsobů použitíUCAVs. K praktikám spojeným s technikou „double tap“ se vyjádřil i zvláštní zpravodaj pro otázky spojené s mimosoudním usmrcováním Christof Heyns, který ve své nejsilnější kritice vůči bezpilotním letounům uvedl, že útoky dronů by mohly zakládat i válečné zločiny.¹⁵⁴

Jak vyplývá z dostupných zdrojů, OSN zahájila 24. ledna vyšetřování za účel zjištění dopadů útoků bezpilotních letounů na civilní obyvatelstvo. Zaměří se na aplikovatelné právní normy a kritické posouzení důkazních prostředků nasvědčujících úmrtí civilistů. Výsledkem by mělo být doporučení Valnému shromáždění OSN, aby zavedlo povinnost států provést efektivní a nestranné vyšetřování legality a proporcionality podobných útoků. Bude jistě zajímavé sledovat výsledek jejich zjištění.¹⁵⁵

¹⁵³ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 79 s.

¹⁵⁴ BOWCOTT, Owen. Drone strikes threaten 50 years of international law, says UN rapporteur: US policy of using drone strikes to carry out targeted killings 'may encourage other states to flout international law'. *The Guardian* [online]. 21.6.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/21/drone-strikes-international-law-un>

¹⁵⁵ UN Counter-Terrorism Expert to launch inquiry into the civilian impact of drones and other forms of targeted killing. *UN Human Rights, Office of the high commissioner for human rights* [online]. Geneva/London, 22.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12943&LangID=E>; dále také WOODS, Chris Woods, ROSS, Alice K. *UN Launches Major Investigation into Civilian Drone Deaths*.

3.2.2. Civilní ztráty

Usmrcování civilistů ve spojení s ozbrojeným konfliktem vzbuzuje vždy značnou vlnu pozornosti veřejného mínění i médií. Současné ozbrojené konflikty se odehrávají doslova před domy obyvatel městských aglomerací, což je částečně způsobeno partyzánským způsobem boje různých teroristických organizací a povstaleckých skupin. Tento typ boje vyvažuje mnoho nevýhod, mezi něž patří např. značně omezená dostupnost zbraní a techniky. V případě, že armády vyspělých zemí s velkým vojenským rozpočtem, moderní technologií a téměř neomezenou dostupností různých druhů zbraní chtějí úspěšně čelit tomuto partyzánskému způsobu boje, musí k tomu zvolit adekvátní prostředky. Během druhé světové války měly bomby kruhovou odchylku zhruba 1000 metrů, což vyžadovalo ke spolehlivému zničení označeného cíle zhruba 9000 bomb.¹⁵⁶ K prolomení obrany v Normandii byla provedena operace Kobra, kdy bylo shozeno 14.600 bomb (každá o váze zhruba 230 kg) na německou divizi. Výsledkem tohoto útoku bylo zničení 66 tanků a 11 samohybných děl. Během operace Pouštní bouře bylo ke zničení 2.500 tanků potřeba 9.800 naváděných střel, což představuje ve srovnání s operací Kobra 50 krát vyšší přesnost v poměru zničených cílů a použité munice.¹⁵⁷ Těžko si lze představit bombardování, které bylo použito např. v druhé světové válce k likvidaci jediného teroristy skrývajícího se v budově uprostřed města.

Bezpilotní letouny jsou bezesporu považovány za vrchol moderních bojových prostředků, protože je lze účinně použít v boji proti zákeřné taktice teroristů. Bezpilotní letouny umožňují zasáhnout cíl i v hustě zalidněných oblastech, aniž by docházelo ke značným ztrátám na životech.¹⁵⁸ Jsou však jejich specifické vlastnosti (odlišné od tradičních prostředků) relevantní pro posouzení otázek spojených s civilními ztrátami? Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, výdrž letounu se značně prodloužila¹⁵⁹ a snížila

Global Research [online]. 26.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.globalresearch.ca/un-launches-major-investigation-into-civilian-drone-deaths/5320522>

¹⁵⁶ SCHMITT, Michael. *Precision attack and international humanitarian law*. International Review of the Red Cross. Vol. 87 (859), 2005, 456 s.

¹⁵⁷ MCPEAK, Merrill A. *Hit or Miss: A Neater Way to Win*. Foreign Affairs [online]. září/říjen 2004 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/60107/merrill-a-mcpeak-and-robert-a-pape/hit-or-miss#>

¹⁵⁸ *Obama defends US drone strikes in Pakistan*. BBC News [online]. 31.1.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16804247>

¹⁵⁹ Dosahuje až 24h v závislosti na zatížení letounu, během kterých se u řízení letadla vystřídá několik směn viz kapitola 1.2.2.

se i obava o ztrátu zkušené posádky, jejíž výcvik je velmi finančně náročný.¹⁶⁰ Tím, že se doba na bojišti značně prodloužila, požadavky kladené na přípravu a preciznost útoku bezpilotního letounu jsou nyní mnohem vyšší. Proto se od této vyspělejší technologie očekává nižší poměr vedlejších ztrát, čímž jsou pro ně kritéria nastavená humanitárním právem mnohem přísnější, jak bude ukázáno níže.

Monitorováním vedlejších ztrát civilistů v důsledku útoků bezpilotních letounů se věnuje několik organizací.¹⁶¹ Jejich čísla se však velmi různí. Pokud bychom se zaměřili na Pákistán, kde je hlášeno nejvíce útoků, a zprůměrovali bychom nejpesimističtější číselné odhady, tvořili by civilní ztráty v poměru k usmrceným kombatantům 25 %. Proti tomuto číslu stojí vojenská výhoda, kterou získáme usmrcením např. klíčového vůdce teroristické buňky. Je tedy obtížné učinit jednoznačné závěry, zda 25 % civilních ztrát představuje velké nebo malé číslo. Humanitární právo v žádném svém ustanovení nehovoří o absolutním vyloučení civilních ztrát. Stanovuje však jasný právní rámec, aby nedocházelo ke zbytečným ztrátám.

Zhodnocení použití bezpilotních letounů se proto neobejde bez posouzení dodržování základních zásad humanitárního práva obsažených v jeho ustanoveních, jejichž znění je součástí druhé části této práce. Jedná se o zásady *rozlišování* mezi civilními a vojenskými cíli, dodržování *proporcionality* útoků a dostatečné *prevence*. Tato pravidla jsou nejdříve posuzována z pohledu mezinárodního ozbrojeného konfliktu a poté z pohledu vnitrostátního ozbrojeného konfliktu.

¹⁶⁰ HOFFMAN, Michael. UAV pilot career field could save \$1.5B: Audit suggests eliminating 'unnecessary' training. *Air Force Times* [online]. 1.3.2009 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.airforcetimes.com/news/2009/03/airforce_uav_audit_030109

¹⁶¹ ROGGIO, Bill, MAYER, Alexander. *Charting the data for US airstrikes in Pakistan, 2004 - 2013*. THE LONG WAR JOURNAL. Pakistan Strikes [online]. 21.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php>; dále také *Covert Drone War*. The Bureau of Investigative Journalism [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/>; nebo také *The Year of Drone: An Analysis of U.S. Drone Strikes in Pakistan, 2004-2013*. NEW AMERICA FOUNDATION. Counterterrorism strategy initiative [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://counterterrorism.newamerica.net/drones>; nebo zde PAKISTAN BODY COUNT. *Drone Attack* [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://pakistanbodycount.org/drone_attack

Mezinárodní ozbrojený konflikt

Zásada **rozlišování** mezi civilisty a vojenskými cíli během ozbrojeného konfliktu sahá hluboko do minulosti. Nicméně až Protokol I přišel se závazným pravidlem rozlišování.¹⁶²

Z hlediska mezinárodního ozbrojeného konfliktu se za civilní osoby považují ty, „*kteří nepatří do žádné z kategorií osob uvedených v čl. 4 A) 1), /2/, /3/, /6/ Úmluvy III a v čl. 43 Protokolu I*“¹⁶³ To znamená, že všechny ty osoby, které nelze zařadit do jedné z uvedených kategorií, patří *a contratio* mezi civilisty. V případě pochybností o příslušnosti osoby k civilistům se má za to, že se jedná o civilistu.¹⁶⁴ Jak již bylo uvedeno v druhé části, konkrétní ochrana civilistům je poskytnuta čl. 48 a čl. 51 Protokolu I. První z nich je základním pravidlem vyjadřující všeobecný respekt a ochranu civilních obyvatel. U druhého se jedná o podrobnější úpravu výslovně zakazující útoky, násilné činy a jejich hrozby proti civilnímu obyvatelstvu. Zároveň vylučuje tuto ochranu civilistů, pokud se přímo účastní nepřátelských akcí: „*Ochrana civilistů a civilních objektů poskytována moderním mezinárodním právem může ustát úplně nebo může být redukována nebo pozastavena [...] pokud skupina civilistů pozvedne zbraně [...] a zapojí se do útoku proti útočícím jednotkám, mohou být legitimním cílem útoků ze strany nepřítele bez ohledu na to, zda splňují požadavky stanovené v čl. 4(A)(2) Úmluvy III.*“¹⁶⁵

Se zásadou rozlišování souvisí i zákaz nerozlišujících útoků, které směřují jak proti komбатantům, tak proti civilistům. Konkrétně je jedná o čl. 51 odst. 4 písm. c). Jde zejména o útoky způsobem, který neumožňuje rozlišit způsobené účinky. ICTY k tomu přidává: „*Tyto nerozlišující útoky, které směřují proti civilistům nebo civilním budovám i proti vojenským cílům bez rozdílu, mohou být kvalifikovány, jako přímé útoky proti civilistům. Praktická aplikace principu rozlišování vyžaduje, že Ti kdo plánují nebo rozhodují o útoku, musejí brát v úvahu všechna možná preventivní opatření k ověření, zda zamýšlené cíle útoků nejsou civilisté nebo civilní objekty, aby bylo možné je oddělit co nejvíce.*“¹⁶⁶

¹⁶² ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 208 - 216s.

¹⁶³ Čl. 50 odst. 2 Protokol I.

¹⁶⁴ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 169 s.

¹⁶⁵ ICTY, The Prosecutor v. Kupreškić et al., Judgement, IT-95-16 “Lašva Valley”, 14 January 2000, para 522-523.

¹⁶⁶ ICTY, The Prosecutor v. Galić, Judgement, IT-98-29, 5 December 2003, para 57-58.

Takto nastavená pravidla, především vyvratitelná domněnka příslušnosti k civilistům, kladou vysoké nároky na stranu konfliktu používající bezpilotní letouny. To připouští i prof. Michael N. Schmitt ve své práci zaměřené na přesnost útoků. Uvádí, že provedení útoku působí tím lehkomyšlněji, čím větší je schopnost útočníka přesně zasáhnout cíl útoku. O to bude obtížnější čelit nařčení z nerozlišujícího útoku.¹⁶⁷ Rozlišování civilistů a kombatantů zvláště v současných ozbrojených konfliktech v Afganistanu a Pákistánu je velice obtížné. Partyzánská taktika bojů ovlivňuje celkovou povahu ozbrojených konfliktů v daných oblastech, která zahrnuje i případy využívání škol a nemocnic k vojenským účelům nebo ke splynutí kombatantů s civilními obyvateli.¹⁶⁸ Riziko civilních ztrát se tak zvyšuje, což v případě útoku úměrně snižuje možnost, že se k takovému útoku protivník odhodlá.

Bezpilotní letoun se v tomto ohledu jeví jako ideální nástroj. K identifikaci konkrétního cíle slouží velké množství senzorů a kamer připevněných v podvěsu trupu letounu. Mezi nimi jsou jednak kamery vysílající dění kolem letounu v reálném čase, dále jsou to infračervené snímače, které umožňují identifikovat cíle i za tmy, případně ve ztížených klimatických podmínkách. Největší předností je však možnost letounu kroužit nad předpokládaným cílem útoku dlouhé hodiny a sbírat potřebné informace ještě před tím, než vůbec k samotnému útoku dojde. To dává šanci útočící straně spolehlivě ověřit, zda se skutečně jedná o legitimní cíl útoku. Nejdůležitějším aspektem je však provedení útoku na vytipovaný cíl v co nejvhodnější okamžik tak, aby došlo k minimálním civilním ztrátám nebo poškození civilních budov, jako jsou školy, mešity či nemocnice. Ve větší míře je tedy operátorům bezpilotních letounů dána možnost rozhodnout se kdy, kde a jak dojde k útoku. Dokonce i ve chvíli, kdy k němu dojde, je šance na zásah legitimního cíle bez civilních ztrát zvýšena typem použité munice. Mezi ni se řadí zejména střely Hellfire a Griffin (viz kapitola 1.2.2.).

Pokud to srovnáme s použitím tradičního pilotovaného stíhacího letounu, objeví se několik limitujících faktorů, které mu brání v provedení podobně precizního útoku,

¹⁶⁷ SCHMITT, Michael. *Precision attack and international humanitarian law*. International Review of the Red Cross. Vol. 87 (859), 2005, 455 s.

¹⁶⁸ Některé zdroje přinesly informaci od státních úředníků v Obamově administrativě, že s ohledem na účinný boj proti terorismu se považují za kombatanty všichni muži vojenského věku (all military-age male), pokud není na základě spolehlivých informací např. tajných služeb potvrzen opak. BALKO, Radley. U.S. Drone Policy: *Standing Near Terrorists Makes You A Terrorist*. Huffington Post [online]. 29.5.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2012/05/29/drone-attacks-innocent-civilians_n_1554380.html; nebo BECKER, Jo, SHANE, Scott. *Secret 'Kill List' Proves a Test of Obama's Principles and Will*. The New York Times [online]. 29.5.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/05/29/world/obamas-leadership-in-war-on-al-qaeda.html?pagewanted=all>

jakého je schopen bezpilotní letoun. Nemožnost kroužit nad potencionálním cílem útoku po delší dobu z důvodu paliva, potřeb posádky a většího rizika sestřelení. Z důvodu vysoké rychlosti je vyloučena jakákoliv identifikace cíle pomocí senzorů a kamer, byť by jejich instalace na stíhací letoun jistě nebyla problematická, tím se přenáší mnohem větší část odpovědnosti na práci pozemních jednotek. Ty musejí zajistit dostatek informací a materiálů důležitých pro spolehlivé ověření cíle útoku, což může vyžadovat nutnost pronikání na území nepřítele. Tím dochází ke zvýšení rizika ztrát vlastních jednotek.

Z tohoto pohledu se jeví jako výhodnější nasazení bezpilotního letounu nejen ke sběru informací potřebných pro legitimní útok, ale také k němu samotnému. Lze tedy říci, že bezpilotní letoun svými vlastnostmi a parametry umožňuje naplnění kritérií kladených normami humanitárního práva pro rozlišování mezi civilisty a kombatanaty.

Dalším nezbytným principem humanitárního práva, který úzce souvisí s principem rozlišování, je zásada **proporcionality**. Tato zásada vyjadřuje nutnost poměřovat možné vedlejší civilní ztráty na jedné straně s vojenským přínosem na straně druhé. Princip proporcionality je ukryt v několika zněních Protokolu I: čl. 51 odst. 5 písm. b), čl. 57 odst. 2 a) iii) a čl. 57 odst. 2) písm. b); všechna tato ustanovení používají pro vyjádření principu proporcionality výraz „převyšovat“.

V této souvislosti upozorňuje literatura¹⁶⁹ na tři možné aplikační složitosti, které je vhodné uvést. První z nich spočívá v nejasnosti, jaké veličiny by měly být brány do úvahy při aplikaci zásady proporcionality. Konkrétně se může jednat o hodnoty, zájmy nebo jiné podstatné skutečnosti, jež by mohly vést k rozhodnutí příslušného velitele odvolat letecký útok.

Jako druhou aplikační složitost uvádí doktrína způsob hodnocení konkrétní vojenské výhody. Povaha jakéhokoliv válečného konfliktu spočívá do jisté míry v pravděpodobnosti zjištěných informací, které jsou nutné pro správné vyhodnocení situace. Tyto informace mohou být různého stupně významnosti, ale i spolehlivosti (např. informace získané špionážní činností). Málokdy se podaří získat potřebné informace se 100% jistotou. Těžiště rozhodování, tedy hodnocení vojenské výhody, leží v časovém úseku, který předchází útoku. Proto může být očekávány výsledek odlišný od toho skutečného. Každá konkrétní vojenská výhoda bude posuzována ad hoc. První

¹⁶⁹ ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 233-234 s.

způsobem je posouzení kumulativní, kdy budou brány v úvahu různé předpoklady a očekávání. Posouzení všeobecným způsobem bude spojeno s trestněprávním rozhodováním před mezinárodními soudy a tribunály a bude rozlišovat mezi právním a protiprávním chováním.

Třetí úskalí nastává v každém konkrétním případě poměrování. Vždy se totiž jedná o posuzování nesouměřitelných veličin. Je to kombinace subjektivních prvků vnášených do hodnocení konkrétním velitelem, který rozhoduje o provedení útoku, a objektivních okolností, kterou jsou dány (konkrétní proměnné okolnosti bojové situace a uloženého vojenského úkolu). Nicméně komentář k čl. 57 doporučuje v tomto hodnocení klást důraz na zdravý rozum a dobrou víru každého velitele.¹⁷⁰

Ve vztahu k pojmu „konkrétní a přímé vojenské výhody“ uvádí komentář k čl. 57 Protokolu I¹⁷¹, že se musí jednat o takovou výhodu, která bude podstatná a relativně blízká. Naopak by neměly být brány v úvahu těžko patrné výhody, nebo ty, jež se projeví až v dlouhodobém časovém horizontu.

Používání bezpilotních letounů jako praktický příklad testu proporcionality zahrnuje všechna uvedená aplikační úskalí poměrování vojenské výhody a civilních ztrát. Z údajů dostupných celkem ze tří zdrojů, poskytujících vyčíslení civilních ztrát způsobených bezpilotními letouny¹⁷² jsem došel svým výpočtem, že podíl usmrčených civilistů z celkového počtu obětí útoků tvoří zhruba 25 %.¹⁷³ Na základě zásady proporcionality nelze jednoznačně posoudit, zda se skutečně jedná o civilní ztráty nepřevyšující získanou vojenskou výhodu. Kromě obyčejných čísel hraje důležitou roli narušování abstraktnějších hodnot např. rodinný a duchovní život.¹⁷⁴ Současný boj

¹⁷⁰ Komentář Protokolu I k čl. 57, para 2208.

¹⁷¹ Ibid. para 2209

¹⁷²ROGGIO, Bill, MAYER, Alexander. *Charting the data for US airstrikes in Pakistan, 2004 - 2013*. THE LONG WAR JOURNAL. Pakistan Strikes [online]. 21.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php>; dále také *Covert Drone War*. The Bureau of Investigative Journalism [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/>; nebo také *The Year of Drone: An Analysis of U.S. Drone Strikes in Pakistan, 2004-2013*. NEW AMERICA FOUNDATION. Counterterrorism strategy initiative [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://counterterrorism.newamerica.net/drones>; nebo zde PAKISTAN BODY COUNT. *Drone Attack* [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://pakistanbodycount.org/drone_attack

¹⁷³ Toto číslo se vztahuje na oběti v Pákistánu. K výpočtu jsem použil údaje The bureau of Investigative journalism, ten nejpesimističtější odhad uvádí 3577 obětí, z toho 884 civilistů. New America foundation uvádí 16% za administrativy Baracka Obamy a 46% za administrativy George Bushe. Long war journal uvádí dokonce pouze 6%.

¹⁷⁴ *Living under Drones* [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013[cit. 2013-03-25]. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>

s nedefinovaným či neohrazeným okruhem nepřátel rekrutujících se z řad civilistů, navíc většinově zahrnované pod zobecňující spojení „teroristé“, včetně absence konkrétních vojenských objektů (rádiových stanic, leteckých základen), totiž nedává dostatečný přehled o tom, zda usmrčením jednoho předního člena teroristické skupiny získá útočící strana konkrétní vojenskou výhodu. Lze si však představit stanovení obecných kritérií posouzení a jejich aplikaci na určité případy.

Zde se nabízí zajímavý názor prezentovaný ve výše zmiňované studii právních klinik Stanfordské a New Yorkské university. Je v ní zastáván postoj, že útoky dronů mají opačný efekt. Místo toho, aby byla jejich prostřednictvím získávána vojenská výhoda, spíše rozdmýchávají oheň nenávisti vůči útočníkům, čímž vhánějí do struktur teroristických organizací další a další nové členy.¹⁷⁵ V obecné rovině se k tomu se vyjádřil i americký admirál Mike Mullen: „*Pokaždé, kdy zbloudilá bomba nebo i přesně mířená, která usmrtí nebo zraní civilisty, riskujeme naši nekolikaměsíční, jestli ne několikaleťovou strategii. Navzdory skutečnosti, že Talibán zabijí a mrzačí mnohem více než my, nehody spojené s civilními ztrátami, kterých jsme byli svědky v Afganistanu, nás budou v dlouhodobém horizontu stát mnohem více, než jakýkoliv taktický úspěch, kterého dosáhneme proti nepříteli.*“¹⁷⁶

Samozřejmě by byla přeceňována role bezpilotních letounů, kdyby výše popsané následky (např. zvýšený zájem o teroristické aktivity proti spojeneckým jednotkám) byly přičítány jenom právě jim. Lze však předpokládat, že významným způsobem k tomu v poslední době přispívají. Důležité je uvědomit si podstatnou věc ve vztahu k proporcionalitě. Disponují-li zbraní, jejíž použití umožňuje značný pokles civilních ztát, zásada proporcionality je pro mě mnohem přísnější, proto musím použít tu zbraň takovým způsobem, abych dostal vyšším nárokům na mě kladených.

Kritičtěji bude z různých stran posuzován takovýto útok, čím více bude válčící strana schopna eliminovat civilní ztráty.¹⁷⁷ To bezpochyby vytváří i tlak ze strany veřejného mínění. Prof. Frédéric Mégret se k tomuto problému vyjádřil ve svém článku o bezpilotních letounech: „*Tím, že bezpilotní letouny jsou vysoce přesnou zbraní, je jednoduché tvrdit [...], že by měly být takto používány a způsobovat méně civilních*

¹⁷⁵ *Living under Drones* [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013[cit. 2013-03-25]. 131 s. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>

¹⁷⁶ Admirál MULLEN, Mike, Poznámky během přednášky na Kansas State University, Kansas State University 3.3.2010 [online], Dostupné z: <http://www.jcs.mil/speech.aspx?id=1336>

¹⁷⁷ SCHMITT, Michael. *Precision attack and international humanitarian law*. International Review of the Red Cross. Vol. 87 (859), 2005, 457 s.

*ztrát. To vysvětluje očividně lehce nepřiměřenou reakci oběti útoku bezpilotních letounů: zejména veřejné mínění je rozdíleno rozdílem mezi rozlišovacím potenciálem této zbraně a jeho skutečným rozlišováním. Jistě by se dalo očekávat, že použití bezpilotních letounů vyústí v méně vedlejších ztrát v průběhu času, než podobné útoky prováděné konvenčními letouny, u kterých je život pilota v popředí zájmu, což může vést k menší přesnosti.*¹⁷⁸ Tím se dostáváme k prevenci, která úzce souvisí s takto nastaveným standardem použití jakékoliv vyspělé technologie.

Princip **prevence** ve vztahu k mezinárodnímu konfliktu je zakotven v čl. 57 Protokolu I. Ukládá povinnost neustálé ochrany civilního obyvatelstva a objektů civilního rázu. K tomu čl. 57 vyjmenovává tři konkrétní preventivní opatření, která musí dodržet ten, kdo plánuje útok nebo o něm rozhoduje. Jedná se o povinnost učinit vše možné, aby bylo spolehlivě ověřeno, že cílem útoku nejsou civilní osoby ani objekty civilního rázu. Velitelé musí volit takové prostředky a způsoby útoků, které zabrání resp. maximálně omezí náhodné ztráty na životech civilistů a poškození civilních objektů. A v případě, že by ztráty na životech nebo zranění civilistů anebo poškození civilních objektů převýšilo konkrétní vojenskou výhodu, útok nesmí být zahájen.

První požadavek klade důraz zejména na sběr informací, na základě kterých bude vyhodnoceno, zda dojde k útoku. Tento sběr informací je v armádě založen na kombinaci tří hlavních zdrojů: zprávy zpravodajských služeb, sledování a pozorování – ISR.¹⁷⁹ Získávání informací z těchto zdrojů je různě závislé na lidských zdrojích. Každá armáda disponuje průzkumnými jednotkami, které z hloubi nepřátelského území navádějí bombardéry na cíl nebo získávají cenné informace pro připravovaný útok. Lidský zdroj může být limitujícím faktorem pro získání důležitých informací o budoucím útoku. Jinými slovy, i přesto že je potřeba učinit „vše možné“, bude na zvážení, jestli je nezbytné riskovat život jednotky kvůli ověření, zda se v místě útoku nenachází civilisté apod.

Pokud některá ze stran disponuje vyspělými technologiemi, které významně usnadňují dodržení principu prevence, je v závislosti na situaci povinna tyto technologie použít.¹⁸⁰ Plyne to z výslovné dikce čl. 57 odst. 2 písm. a) bod i): „učinit vše možné“,

¹⁷⁸ MEGRET, Frederic. *The Humanitarian Problem with Drones*. Social Science Research Network [online]. 5.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228659

¹⁷⁹ Zkratka anglických výrazů intelligence, surveillance, reconnaissance –ISR.

¹⁸⁰ SCHMITT, Michael. *Precision attack and international humanitarian law*. International Review of the Red Cross. Vol. 87 (859), 2005, 460 s.

kteřá je vřak korigována zdravým rozumem a dobrou vřírou.¹⁸¹ To souvisí i s volbou prostředků a způsobů boje v druhém požadavku čl. 57 odst. 2 písm. a). Jak už bylo několikrát diskutováno v této kapitole, charakter a vlastnosti bezpilotního letounu umožňují dokonalé splnění podmínek stanovených čl. 57. Absence posádky překonává obavy z možných lidských ztrát, mimoto velké množství senzorů, kamer a snímacích zařízení umístěných v podvěsu dronů umožňuje odvolání připraveného útoku doslova do poslední vteřiny. Tím vřak roste odpovědnost za to, aby bylo v co nejřší míře těchto vlastností využíváno.¹⁸²

I tuto část lze uzavřít konstatováním, že bezpilotní letoun je schopen bez problémů naplnit požadavky na legální způsob boje, které přikazují normy mezinárodního ozbrojeného konfliktu.

Vnitrostátní ozbrojený konflikt

Jak již bylo popsáno výře, vnitrostátní ozbrojené konflikty jsou upraveny společným čl. 3, resp. Protokolem II. Po prostudování obou těchto pramenů dospějeme k poznatku, že buďto neobsahují zásady a pravidla regulující vedení ozbrojených konfliktů (v případě společného čl. 3), nebo je obsahují jen částečně (Protokol II), tedy v menřím rozsahu než normy upravující mezinárodní ozbrojený konflikt. Dalřím úskalím Protokolu II může být menřší počet zemí, které se jej rozhodly ratifikovat, a dále skutečnost, že probíhá diskuze o tom, zda mají normy v něm obsažené obyčejovou povahu.¹⁸³ Normy obyčejového humanitárního práva jsou tak důležitým pramenem při posuzování zásad rozlišování, proporcionality a prevence v případě vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. Z pohledu použití letounů se nebude liřit, co bylo řečeno v předchozí kapitole o mezinárodních ozbrojených konfliktech. Záleřet bude pouze na existenci právního rámce, který bude regulovat použití dronů i ve vztahu k vnitrostátním ozbrojeným konfliktům.

Zásada **rozlišování** je pro vnitrostátní ozbrojené konflikty obsařena pouze v čl. 13 odst. 2 Protokolu II. Společný čl. 3 zásadu rozlišování vřbec neobsahuje. K zásadě

¹⁸¹ Komentář Protokolu I k čl. 57, para. 2198.

¹⁸² K tomu viz předchozí část věnovaná proporcionalitě.

¹⁸³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007. 166 s.

rozlišování se vztahuje obyčejové pravidlo č. 1¹⁸⁴, které ukládá stranám konfliktu, aby za všech okolností rozlišovaly mezi civilisty a kombatanty, útočily pouze na kombatanty a chránily civilisty. Obyčejovou povahu získává toto pravidlo díky vůli států jej dodržovat, což potvrzuje jeho zahrnutí ve vojenských manuálech (např. Benin, Togo, Německo, Kanada atd.) a národní legislativě (např. Velká Británie, Burundi, Norsko, Kongo) různých států.¹⁸⁵ V souvislosti s konfliktem v Bosně a Hercegovině pronesla organizace Helsinki Watch: „*Rezoluce Valného shromáždění OSN 2444, která byla jednomyslně přijata 19. prosince 1969, výslovně uznává povinnost válčících stran rozlišovat mezi civilisty a kombatanty za všech okolností, jako princip obyčejového práva.*“¹⁸⁶ Takto poskytnutou ochranu ztrácejí civilisté v případě a po dobu jejich přímé účasti na nepřátelství.¹⁸⁷ Toto pravidlo bude důležité zejména díky povaze vnitrostátního ozbrojeného konfliktu. Civilisté budou mnohem více inklinovat ke spontánnímu zapojení se do vnitrostátního ozbrojeného konfliktu jako členové organizované ozbrojené skupiny.¹⁸⁸ I v tomto případě se domnívám, že funkce a vlastnosti bezpilotních letounů umožňují dostatečný přehled o aktuálním dění na bojišti. Pozorovací možnosti v kombinaci s přenosem obrazu bojiště v reálném čase jsou zárukou dostatečné informovanosti o tom, který civilista se v danou chvíli zapojil do nepřátelství a stane se tak legitimním cílem útoku. Ve vztahu k zásadě rozlišování zakazuje i obyčejové právo nerozlišující útoky v pravidle č. 11-13, které by směřovali jak proti civilistům, tak proti kombatantům. Toto pravidlo mělo být obsaženo v Protokolu II, nicméně bylo vypuštěno na poslední chvíli.¹⁸⁹

I zásada **proporcionality** útoku ve vztahu k vnitrostátnímu ozbrojenému konfliktu předmětem obyčejové úpravy. Konkrétně jde o pravidlo č. 14. Opět je zde poměřována

¹⁸⁴ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 3 s.

¹⁸⁵ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 4 s.

¹⁸⁶ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume II Part 1, Practise. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 15 s.

¹⁸⁷ Obyčejové pravidlo č. 6, čl 13 odst. 3 Protokolu II.

¹⁸⁸ Např. Manuál velitele amerického letectva uvádí: „Kdokoliv kdo osobně usiluje o smrt, zranění nebo zajetí nepřátelských osob nebo objektů je předmětem útoku.“ US, Air Force Commaner's Handbook (1980), para. 2-8.

¹⁸⁹ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 38 s.

přímá vojenská výhoda proti nepřiměřeným ztrátám na život civilistů, poškození nebo zničení civilních budov. Proto platí v obecné rovině to, co bylo k principu proporcionality řečeno v předchozí kapitole. I zde se jedná o ustálenou praxi, která je vlastní většině států, což dokládá obsah jejich legislativy i vojenských manuálů. V rozsudku k případu Kupreškić uvedl ICTY, že princip proporcionality lze považovat vzhledem k předchozí praxi států za obyčejovou normu. S ohledem na rozhodovací praxi Mezinárodního soudního dvora je potřeba tento princip pokládat za součást oblasti, kde by měl být brán zřetel na základní ohleduplnost k lidskosti.¹⁹⁰

Nezbytnou součástí jakýchkoliv vojenských operací je princip **prevence**, který je potřeba dodržovat i v případě vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Jeho znění vyjadřují obyčejová pravidla č. 15-21¹⁹¹. Stejně jako normy mezinárodního ozbrojeného konfliktu, i zde je kladen důraz na využití všech realizovatelných prostředků k vyloučení či alespoň minimalizaci náhodných civilních ztrát či škodám na civilních objektech (pravidlo č. 15). K využití všech realizovatelných prostředků se vyjádřil i Výbor sestavený k přezkoumání bombardování Jugoslávie jednotkami NATO: „[Tato povinnost] je vysoká, ale nikoliv absolutní... Veliteli i posádce letounu zapojených do operace musí být dán dostatečný prostor pro rozhodnutí, které dostupné zdroje by měly být použity a jak by měly být použity. Odhodlání poukázat na to, že nebylo v konkrétním případě vyvinuto dostatečné úsilí k rozlišení civilních a vojenských objektů, by nemělo být soustředěno pouze na jednotlivý případ. Pokud preventivní opatření fungovala ve většině případů, a bylo jen malé procento těch, kde selhala, tak by neměla být tato preventivní opatření považována za neadekvátní.“¹⁹²

Ověření zda se jedná o vojenský cíl v případě útoku je požadováno pravidlem č. 16. Opět je zde povinnost pro ověření učinit vše nezbytné, což platí i pro další pravidlo, které se týká prevence. V tomto případě jde o prevenci ve vztahu ke způsobům a metodám boje – pravidlo č. 17. Konkrétně se uvádí např. čas útoku, eliminace bojů v obydlených oblastech, volba bojových prostředků ve vztahu k předpokládanému

¹⁹⁰ ICTY, Kupreškić case, Judgement, 14 January 2000 IT-95-16-T, par. 524

¹⁹¹ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 51-67 s.

¹⁹² ICTY, Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, The Hague, 14 June 2000, par. 29.

cíli¹⁹³ nebo zásoby dostupných zbraní, harmonogram útoku a ohrožení vlastních jednotek.¹⁹⁴ Preventivní opatření mohou mít také formu varování před plánovaným útokem, což samozřejmě není vždy možné s ohledem na strategii a taktiku útoku (pravidlo č. 19). Plánovaný útok by měl být odvolán v případě, že je očekávána nadměrná ztráta na životech civilistů, případně poškození civilních budov nebo se nejedná, na základě dostupných informací, o vojenský cíl (pravidlo č. 18).

Dodržování těchto pravidel v průběhu vnitrostátních ozbrojených konfliktů je opět zaručeno skrz vojenské manuály a legislativu různých zemí resp. jejich armád.¹⁹⁵

Obyčejová úprava základních zásad způsobu boje vztahující se na vnitrostátní ozbrojené konflikty je srovnatelná se smluvní úpravou vztahující se na mezinárodní ozbrojený konflikt. Jelikož požadavky kladené na použití bezpilotních letounů jsou stejné pro oba dva druhy ozbrojených konfliktů, všechny právní závěry a požadavky plynoucí ze způsobu použití bezpilotních letounů popsané v předchozí kapitole lze vztáhnout i na vnitrostátní ozbrojený konflikt.

Shrnutí

Tato kapitola byla věnována způsobu použití bezpilotních letounů s pohledu norem aplikovatelných jak na mezinárodní, tak i vnitrostátní ozbrojený konflikt. Díky podobné právní úpravě jsou podmínky pro použití dronů v obou typech konfliktu srovnatelné.

Bezpilotní letouny se s ohledem na své vlastnosti a charakter jeví jako dokonalý prostředek pro naplnění požadavků humanitárního práva, mezi něž patří dostatečné rozlišování civilistů a komatantů, proporcionalita útoků a jeho prevence. Na druhé straně je potřeba si uvědomit, že úměrně s růstem technologické vyspělosti bojového prostředku roste i zodpovědnost za jeho použití. Lze říci, že s každou sofistikovanější zbraní bude kladen větší důraz na to, aby byla používána v souladu s principy a normami humanitárního práva, což bezezbytku platí i pro o bezpilotní letouny.

¹⁹³ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 58 s

¹⁹⁴ ICTY, Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, The Hague, 14 June 2000, par. 21 a 28.

¹⁹⁵ HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 51 s.

3.2.3. Kombatanti

S principem rozlišování souvisí rozdělení osob na dvě skupiny - civilisty a kombatanty. Ochrana civilistů a jejich práv ve vztahu k použití bezpilotních letounů během ozbrojeného konfliktu byla popsána v předchozí kapitole. Nicméně zapojení kombatantů ovládajících drony může vzbuzovat zajímavé otázky. V této kapitole bych proto rád upozornil na trend, který se objevuje s nasazením bezpilotních letounů a status osob, které jsou do tohoto způsobu boje zapojeny. Určité zjednodušení vedení těchto operací totiž vzbuzuje otázky, kdo je oním člověkem, který „mačká tlačítko“ v řídicím centru a kdo jsou osoby, které se podílejí na operacích bezpilotních letounů.¹⁹⁶ Na toto téma navazuje i stručné nastínění budoucího směřování ovládání bezpilotních letounů, které je zmíněno v závěru této kapitoly.

V diskuzi o používání dronů se ve většině případů vychází ze srovnání s tradičními pilotovanými letouny. Díky tomuto příkladu lze mnohem lépe identifikovat problematické prvky spojené s bezpilotními letouny. Podobné srovnání využiji i já v úvodu této kapitoly.

Tradiční nasazení nadzvukových letounů, které je začleněno do klasického způsobu boje, vyžaduje podrobné strategické plánování využívající vojenské znalosti a zkušenosti. Stejně tak pilotování letadel samotných vyžaduje vysoce fyzicky zdatné jedince s náročným leteckým a vojenským výcvikem. Účast pilota na klasické bojové akci vyžaduje jeho fyzickou přítomnost na bojišti, což klade vysoké požadavky také na znalost norem humanitárního práva a jeho statut kombatanta, díky kterému má taková osoba právo účastnit se nepřátelských akcí, ale zároveň se sama stává objektem útoků protivníkových kombatantů. U těchto konvenčních způsobů boje zajišťovaných armádou, je také větší vůle k transparentnosti a otevřenosti, což zaručuje dodržování válečného práva a nechává minimální prostor pro jakékoliv pochybnosti.

U bezpilotních letounů může být situace trochu složitější, což dokládá neutichající diskuze, která provází jejich používání americkou výzvědnou službou - CIA.¹⁹⁷ Historie

¹⁹⁶BUMILLER, Elisabeth. *A Day Job Waiting for a Kill Shot a World Away*. The New York Times [online]. 29.7.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/07/30/us/drone-pilots-waiting-for-a-kill-shot-7000-miles-away.html?pagewanted=all>

¹⁹⁷ Kept in the dark: The debate over unmanned drones. *The Economist* [online]. 12.2.2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/newsbook/2013/02/debate-over-unmanned->

této organizace nám ukazuje, že její činnost je ve většině případů předmětem utajení s odkazem na národní bezpečnost. Ve vztahu k bezpilotním letounům však může tento argument vytvořit nebezpečnou praxi, která vrhá na revoluční vojenský nástroj zbytečně negativní světlo. To je, dle mého názoru, umožněno i díky skutečnosti, že většina výše popsaných prvků, které provázejí používání pilotovaných letounů, je u těch bezpilotních výrazně modifikována nebo zcela absentuje.

Relativní pohodlí na zemi umístěných kontrolních center, zajišťujících ovládání bezpilotních letounů, vylučuje vliv extrémní fyzikálních sil spojených s létáním ve vysoké rychlosti a značných výškách. Tím se snižuje požadavek vysoké fyzické odolnosti na budoucí operátory bezpilotních letounů. Dále riziko špatného přistání dronu je omezeno pouze na poškození méně nákladného stoje ve srovnání s pilotovaným letounem, kde je navíc v sázce i život pilota a jeho navigátora. Ovládání bezpilotního letounu nezbytně nevyžaduje vyslání jeho operátora do místa ozbrojeného konfliktu. Taková minimalizace vysokých nároků na operátory dronů umožňuje, aby za jeho kokpitem usedl i člověk, který v minulosti nebyl profesionálním pilotem stíhacího letounu¹⁹⁸, natož pak příslušník příslušného armádního sboru. Jedním dechem je však potřeba dodat, že přechod stíhacích pilotů za kokpit dronů je běžnou praxí. Může se tedy jednat o civilistu (např. příslušníka tajné služby), který je sice státním zaměstnancem a pravděpodobně bude i dokonale obeznámen s ovládáním bezpilotního letounu, nicméně mu bude chybět kontakt a zkušenosti se skutečným bojištěm, což se může projevit v nedokonalé nebo téměř žádné znalosti norem humanitárního práva. Tento fakt v kombinaci s povahou tajných služeb vytváří mnohem širší prostor pro pochybnosti o legálním způsobu použití bezpilotních letounů než v případě zapojení profesionálních komбатantů.

Jedním z aspektů, který usnadňuje tento způsob použití bezpilotních letounů, je i mnohokrát zdůrazňovaná absence posádky. Se ztrátou vojáků v ozbrojeném konfliktu je spojena, jak politická odpovědnost, tak i negativní vliv na veřejné mínění voličů a obraz v médiích. Ve chvíli, kdy jsou však tyto prvky u bezpilotních letounů potlačeny, dochází k minimalizaci tlaku na transparentnost a kontrolu způsobu jejich použití. Schvalovacímu procesu v parlamentu se tedy mnohem pravděpodobněji vyhne takový

drones?fsrc=rss; nebo zde: Lexiton's notebook. *The debate over drones: John Brennan*. The Economist [online]. 7.2.2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:

<http://www.economist.com/blogs/lexington/2013/02/john-brennan>

¹⁹⁸ US Army. *Go Army. Careers and jobs*. [online]. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.goarmy.com/careers-and-jobs/browse-career-and-job-categories/transportation-and-aviation/unmanned-aerial-vehicle-operator.html>

způsob boje, který nezpůsobuje žádné ztráty ve vlastních řadách. Dochází tak k narušování procesu schvalování, rozhodování a následné kontroly, čímž se vytváří příznivější prostředí pro zneužití či dokonce neoprávněné použití těchto způsobů boje.¹⁹⁹

Na to navazuje další problém spojený s tímto trendem. Celý proces útoku bezpilotních letounů od jeho plánování po případné vyvození odpovědnosti je, více než u armádního provedení, ovlivněn větším množstvím osob bez příslušného zařazení do vojenských struktur. Těžko si představit nekombatanta ovládajícího bezpilotní letoun, který je obklopen armádními důstojníky a poradci dohlížejícími na probíhající operaci bezpilotního letounu. Z větší pravděpodobnosti se bude jednat o osoby s podobným služebním zařazením, jaké bude mít civilní operátor dronu. Tím se ještě více snižuje možnost jakékoliv kontroly a transparentnosti použití dronů v souladu se striktními požadavky humanitárního práva.

Celkově se tak dá říci, že použití bezpilotních letounů mimo armádní struktury, připomíná nebezpečný druh zahraniční politiky mimo oblast jakéhokoliv dohledu, spíše než transparentní způsob boje. Objevují se i názory²⁰⁰, že to může být nebezpečný precedent pro podobné nasazení bezpilotních letounů jinými státy, které tíhnou k nasazení dronů v ozbrojených konfliktech nebo k řešení svých vlastních vnitrostátních problémů. Stále však pracujeme s letouny, které jsou ovládány člověkem na dálku (tzv. remotely piloted aircraft - RPA) a v podstatě plní pouze to k čemu je člověk použit. Na tomto místě lze zmínit zajímavou myšlenku vyřčenou v projevu o vztahu nových technologií a humanitárního práva Dr. Philipem Spoerri²⁰¹, ředitelem pro mezinárodní právo a kooperaci v rámci ICRC. Ten uvedl, že technologie sama o sobě není ani špatná ani dobrá. Může být zdrojem dobra a pokroku nebo naopak vyústit ve strašlivé následky. Převedením této myšlenky na zbraňové technologie, lze poukázat na důležitou skutečnost. Mnoho zbrání, není samo o sobě protiprávních; posouzení zda je jejich použití v ozbrojeném konfliktu v souladu s normami humanitárního práva nebo nikoliv záleží vždy na okolnostech a způsobu jejich použití.²⁰²

¹⁹⁹SINGER, Peter W. *Do drones Undermine Democracy*. The New York Times: Sunday Review [online]. 21.1.2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/01/22/opinion/sunday/do-drones-undermine-democracy.html?pagewanted=all>

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ICRC. SPOERRI, Philip. *Rescue Center: Round table on new weapon technologies and IHL – conclusions* [online]. 13.9.2011. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:

<http://www.icrc.org/eng/resources/documents/statement/new-weapon-technologies-statement-2011-09-13.htm>

²⁰² Ibid.

Objevují se však první typy bezpilotních letounů²⁰³, které disponují svojí vlastní umělou inteligencí, která nevyžaduje pro každé nasazení tohoto stroje zásah člověka. Díky autonomní inteligenci budou moci letouny spolupracovat, předávat si informace mezi sebou a samostatně plnit požadované úkoly. Tím i naplnění požadavků plynoucích z norem humanitárního práva bude ponecháno umělé inteligenci. Základní úkol bude zadán člověkem a způsob jeho naplnění bude již čistě na těchto strojích. Otázky týkající se odpovědnosti za takto nastavený systém jsou nasnadě: Kdo bude odpovědný za porušení norem humanitárního práva? Bude to operátor dohlížející na činnost stroje; velitel; konstruktér; počítačový odborník, který programoval umělou inteligenci? Tato technologie bude revolucí, která významným způsobem zasáhne do současné koncepce válečnictví i systému humanitárního práva.

I z tohoto důvodu je důležité zvážit způsob použití současných bezpilotních letounů ovládaných na dálku. Jeho současné chápání a vnímání veřejným míněním bude významné i pro diskuzi o přicházejících autonomních systémech, které budou představovat skutečnou výzvu pro humanitární právo. I proto je potřeba rozptýlit pochybnosti a kontroverzi provázející současné drony a vyzdvihnout jejich klady, spočívající ve snadnějším naplňování požadavků humanitárního práva i šetření životů komбатantů. Měl by být odstraněn jejich obraz nástroje pro obcházení různých právních norem (ať už mezinárodních či vnitrostátních). Díky tomu bude mnohem snadnější se vypořádat s příchodem autonomních bezpilotních letounů, jak v rovině právní, tak i etické. Lze totiž očekávat kontroverzní diskuzi o způsobu právního ukotvení této revoluční technologie, která, dle mého názoru, významným způsobem zasáhne jak do humanitárního práva, tak i do tradičního pojetí způsobu velení v rámci armády. Nelze tedy vyloučit i přijetí např. samostatné úmluvy regulující nasazení bojových prostředků s umělou inteligencí.

²⁰³ *Northrop Grumman X-47B*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Northrop_Grumman_X-47B; nebo *Top Gun meets Terminator: Autonomous US stealth drone completes 1st test launch*. RT news [online]. 30.11.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://rt.com/usa/us-drone-launch-autonomous-986/>; nebo také BREEDEN, John. *Is Navy's new drone the first real military robot?*. GCN [online]. 11.12.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://gcn.com/articles/2012/12/11/navy-x47b-drone-first-military-robot.aspx>

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřil na právní aspekty spojené s použitím bezpilotních letounů, což je považováno za fenomén moderních ozbrojených konfliktů. Diskuze nad právními aspekty provázejícími tento moderní způsob vedení ozbrojeného konfliktu často prezentují názor, že použití bezpilotního letounu v současných ozbrojených konfliktech stojí mimo právní rámec mezinárodního humanitárního práva. Záměrem této práce proto bylo blíže toto téma prozkoumat a zjistit, zda je pro humanitární právo bezpilotní letoun problematičtým bojovým prostředkem.

Prvním cílem bylo zjistit, zda se bezpilotní letoun sám o sobě dá kvalifikovat jako zakázaný bojový prostředek ve smyslu čl. 35 Protokolu I a obyčejových norem upravujících vnitrostátní ozbrojený konflikt. Podrobná analýza zahrnovala i srovnání s pilotovaným letounem, který není považován za zakázaný bojový prostředek. Jediné, co by mohlo hrát v tomto smyslu roli, je zejména absence lidské posádky na palubě dronů. S ohledem na skutečnost, že současné bezpilotní letouny jsou stále řízeny člověkem, byť jinak, než jsme zvyklí, jsem vyhodnotil bezpilotní letoun jako takový neodporující ustanovením zakazující způsoby a prostředky vedení války působící nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy. Tento závěr platí pro oba druhy ozbrojených konfliktů, jak mezinárodní, tak i vnitrostátní.

Tento první závěr však nevylučuje, aby způsob, jakým je tento bojový prostředek použit, nebyl v souladu s humanitárním právem. Proto bylo analyzováno, zda zbraně, vlastnosti a charakteristika bezpilotních letounů nemohou být těmi faktory, které by způsobovaly porušování norem humanitárního práva. Tyto otázky byly zkoumány opět pro oba druhy ozbrojených konfliktů. Nejprve bylo hodnoceno použití bezpilotního letounu k technice známé jako „double tap“ neboli následný útok. Dospěl jsem k závěru, že tento způsob použití dronů není nijak vázán na vlastnosti spojené s bezpilotním letounem, když takto byly použity např. i pilotované vrtulníky Apache. Nicméně je díky absenci posádky a delší výdrže dronů umožněno setrvat v místě útoku po delší dobu, což sebou nese i větší příležitost k následným útokům umožňujících dobití komбатantů či odrazení zdravotníků od záchranných operací. Eliminace rizika ztráty nebo ohrožení životů vlastních jednotek může způsobovat odvážnější nebo riskantnější chování útočnicka, čímž se naskytá větší prostor pro případné porušení humanitárního práva. Riziko je zde omezeno pouze na ztrátu stroje jako takového.

Další kapitola se zaměřila na zakázané způsoby a prostředky vedení války. Základními principy pro použití jakýchkoliv zbraní je posouzení otázky rozlišování, proporcionality a prevence útoků. V prvním případě bylo právní analýzou zjištěno, že vlastnosti a charakter bezpilotního letounu představují výrazný pokrok v principu rozlišování směrem kupředu. Dle mého názoru představuje bezpilotní letoun mnohem účinnější prostředek ke správné identifikaci cílů a rozlišení mezi komatanty a civilisty. Je uzpůsoben dostát náročným požadavkům kladeným principem rozlišování i ve složitých situacích současných ozbrojených konfliktů, kde protivník často splývá s okolím, v němž se pohybují civilisté, aby tak eliminoval možnost, že bude proti němu veden útok. Velká výdrž bezpilotního letounu a absence lidských potřeb spojených s piloty a navigátory na palubách letounů umožňují, aby drone kroužil nad předpokládaným cílem několik hodin a tím se zvyšuje pravděpodobnost správné identifikace cíle.

Na to navazuje i proporcionalita útoku. Ten je prováděn u dronů podobným typem zbraní jako u pilotovaných letounů. Nicméně vlastnosti bezpilotního letounu jej staví opět do větší výhody. Je schopen kroužit hodiny nad konkrétním cílem a vyčkávat na vhodný okamžik útoku tak, aby byla možnost civilních ztrát omezena na minimum. Během této doby se u ovládání letounu může vystřídat i několik směn operátorů. Právě čas je ta výhoda, která umožňuje proporcionalně vyváženější útok než u stíhacích letounů, ale i značné zvýšení prevence útoků. Ta je opět vázána na vlastnosti a charakter bezpilotního letounu. Možnost delšího setrvání nad bojištěm spojená s vybráním nejvhodnějšího okamžiku k útoku a dostatečně spolehlivé verifikaci cíle představuje onu zvýšenou prevenci před útokem proti civilistům a civilním budovám.

Na základě mých poznatků a provedené analýzy lze dospět k závěru, že bezpilotní letouny značně usnadnily naplňování všech tří zásad způsobu vedení války. Mnohem lépe lze dostát závazkům a povinnostem plynoucím ze zásady rozlišování, proporcionality a prevence díky eliminaci rizika ztráty nebo ohrožení životů vlastních jednotek. Zároveň je však kladeno mnohem větší očekávání a s tím i spojená zodpovědnost strany konfliktu, která tento moderní stroj v boji používá, aby plně využívala jeho kapacit správným směrem, a aby nedocházelo k jeho zneužívání. Uvedený závěr však nemusí platit v případě, že bezpilotní letouny nejsou používány čistě jako vojenský bojový prostředek, ale spíše jako nástroj zahraniční politiky. Například jako méně transparentní řešení problémů spojených s terorismem, které balancuje na hraně legality s normami humanitárního práva. A právě tento specifický

způsob použití bezpilotních letounů může být pravým zdrojem současných pochybností o souladu dronů s válečným právem.

I přesto jsou obavy z bezpilotních letounů ovládaných člověkem zveličené. Drony nepředstavují z právního hlediska, ve srovnání s klasickými pilotovanými letouny, žádnou velkou revoluci. Více pozornosti je nezbytné věnovat způsobu jejich použití, a hlavně tomu kým jsou používány. V současnosti však ani způsob použití bezpilotních letounů nepředstavuje závažnější problém, s kterým by se normy humanitárního práva nedokázaly vypořádat. Proto i úvahy o samostatné mezinárodní úmluvě, která by upravovala použití současných bezpilotních letounů, považuji za zbytečné.

Seznam použité literatury

Monografie, učebnice, manuály

POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné – Zvláštní část. 6.*, doplněné a rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-398-1.

MCAID, Hugh, OLIVER, David, *Robot warriors: the top secret history of the pilotless plane*. London: Orion Media, 1997. ISBN 978-07-5281-024-9.

MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému. 5.*, podstatně upravené a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-218-6.

ONDŘEJ Jan, ŠTURMA Pavel, BÍLKOVÁ Veronika, JÍLEK Dalibor a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo. 1.* vydání. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-185-7.

DETTER, Ingird. *The Law of war*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. ISBN 0 521 78256 2.

BÍLKOVÁ, Veronika. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007. s. 50-67. ISBN 80-85889-82-6.

MELZER, Nils. *Interpretative guidance on the notion of direct participation in hostilities under International Humanitarian Law*. International Committee of the Red Cross, Geneva, Switzerland, May 2009. ISBN 978-2-940396-04-7.

HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. *Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume I, Rules*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0 521 80899 5

HENCKAERTS, Jean-Marie; DOSWALD-BECK, Louise. *Customary International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross. Volume II Part 1, Practise*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0 521 83937 8

BÍLKOVÁ Veronika, JUKL Marek. *Mezinárodní humanitární právo: odpovědi na vaše otázky*. Editor Veronika Bílková, Marek Jukl. Praha: Český červený kříž, 2009, 4 s. ISBN 978-80-87036-37-2.

SCHINDLER, Dietrich. *The different Types of Armed Conflicts According to the Geneva Conventions and Protocols, RCADI, Vol. 163, 1979-II*. ISBN 978-90-2860-930-3.

Kronika 20. století. Praha: Fortuna Print, 2001, 878 s. ISBN 80-85873-54-0.

Humanitarian Policy and Conflict Research Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare. Bern: Program on Humanitarian Policy and

Conflict Research Harvard University, 15.9.2009, s.6. Dostupné z (PDF dokument):
<http://ihlresearch.org/amw/HPCR%20Manual.pdf>

Commentary on the Humanitarian Policy and Conflict Research manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare. Cambridge, Massachusetts: Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, March 2010, Dostupné z (PDF dokument):
<http://ihlresearch.org/amw/Commentary%20on%20the%20HPCR%20Manual.pdf>

International Institute of Humanitarian Law, *Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*, 12.6.1994, [online] Dostupné z:
<http://www.icrc.org/IHL.nsf/52d68d14de6160e0c12563da005fdb1b/7694fe2016f347e1c125641f002d49ce!OpenDocument>

Mezinárodní smlouvy

Haagské úmluvy (1907).

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli (1949).

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři (1949).

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci (1949).

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války (1949).

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (1977).

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (1977).

Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení (1992).

Římský statut Mezinárodního trestního soudu (1998).

Úmluva o zákazu kazetové munice (2008).

Soudní rozhodnutí

ICTY, The Prosecutor v. Duško Tadić, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, IT-94-1-AR72, 2 October 1995.

ICTY, The Prosecutor v. Duško Tadić, Judgment, IT-94-1-T, 7 May 1997.

ICTY, The Prosecutor v. Ramush Haradinaj, Idriz Balaj, Lahi Brahimaj, IT-04-84-T, 3 April 2008.

ICTY, The Prosecutor v. Kupreškić et al., Judgement, IT-95-16 “Lašva Valley”, 14 January 2000.

ICTY, The Prosecutor v. Galić, Judgement, IT-98-29, 5 December 2003.

ICTY, Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia, The Hague, 14 June 2000.

Články

MEGRET, Frederic. *The Humanitarian Problem with Drones*. Social Science Research Network [online]. 5.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2228659

SCHMITT, Michael. *Precision attack and international humanitarian law*. International Review of the Red Cross. Vol. 87 (859), 2005.

MCPEAK, Merrill A. *Hit or Miss: A Neater Way to Win*. Foreign Affairs [online]. září/říjen 2004 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/60107/merrill-a-mcpeak-and-robert-a-pape/hit-or-miss#>

OCHMANNOVÁ, Petra. *Unmanned Aerial Vehicles and Law of Armed Conflict implications*. In: Czech Yearbook of Public & Private International Law (Vol.2) [online]. Czech Society of International Law, 2011 [cit. 2013-03-25]. ISSN 1805-0999. Dostupné z (PDF dokument): http://files.cyil.eu/200000050-96e8497e19/%C4%8CSMP_2011_11_ochmannova.pdf

Internetové zdroje

ŠULC, František. *Robotická revoluce, nebo také ne*. On War / On Peace [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://www.onwar.eu/2012/03/05/roboticka-revoluce-nebo-take-ne/>

BERANOVÁ, Lucie. *Nová dimenze války: Dokonalý počítačový vir "ničtí" přes rok Írán. Testuje ho Izrael*. IHNED.cz [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-49487700-vir-nicil-iran-rok-testoval-ho-izrael>

U. S. ARMY. *"Eyes of the Army": U. S. Army Roadmap for Unmanned Aircraft Systems 2010-2035*. Fort Rucker, Alabama, 4 s.. Dostupné z: <http://www.rucker.army.mil/usaace/uas/>

Robot television bomber. *Popular mechanics magazine*. 1940, č. 12, 805 s. Dostupné z:

http://books.google.cz/books?id=19kDAAAAMBAJ&pg=PA805&dq=Popular+Science+1933+plane+%22Popular+Mechanics%22&hl=en&ei=sXYNTvyADIGLsAK8pbSRCg&sa=X&oi=book_result&ct=result&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true

Monash University, *The Centre for Telecommunications and Information Engineering: Remote Piloted Aerial Vehicles: An Anthology*. [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: http://www.ctie.monash.edu/hargrave/rpav_home.html#Beginnings

U. S. Department of Defense. [online]. Dostupné z: <http://www.defense.gov/specials/uav2002/> [cit. 2013-01-31].

LEVINSON, Charles. Israeli Robots Remake Battlefield: Nation Forges Ahead in Deploying Unmanned Military Vehicles by Air, Sea and Land. *The Wall Street Journal* [online]. 13.1.2010 [cit. 2013-02-03]. Dostupné z: <http://online.wsj.com/article/SB126325146524725387.html>

NOLLAN II., Robert C., major, THE RESEARCH DEPARTMENT AIR COMMAND AND STAFF COLLEGE. *The Pilotless Air Force?: A Look at replacing human operators with advanced technology*. Maxwell Air Force Base, Alabama, March 1997 6-10 s. Dostupné z (PDF dokument): <http://www.fas.org/irp/program/collect/docs/97-0530.pdf>

CRILLY, Rob. American micro-drones as small as a humming bird. *The Telegraph* [online]. 20.6.2011 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/8586615/American-micro-drones-as-small-as-a-humming-bird.html>

ALSTAIR, Leithead. US Advances in drone development. *BBC News* [online]. 29.11.2011 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/technology-16354430>.

GROHMANN, Jan. Black Hornet – bezpilotní vrtulník do kapsy. *Armádní noviny* [online] 6.2.2013 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://www.armadninoviny.cz/black-hornet-bezpilotni-vrtulnik-do-kapsy.html>

Unmanned Aerial Vehicles: USA. Greg GOEBEL. *Vectors* [online]. 1.2.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.vectorsite.net/twuav.html>

Hellfire, Reapers, Predators and Griffins. STRATEGYPAGE. *StrategyPage* [online]. 16.9.2010. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.strategypage.com/htm/htatrit/articles/20100916.aspx>

Wide area Airborne Surveillance. GLOBALSECURITY.ORG. *Gorgon Stare* [online]. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/intel/l/systems/images/gorgon-stare-image01.jpg>

Ikhana aircraft. NASA. *Ikhana image gallery* [online]. Listopad 2012. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nasa.gov/centers/dryden/multimedia/imagegallery/Ikhana/index.html>

CBP Air and Marine Adds Third Unmanned Aircraft System to Inventory. US CUSTOM AND BORDER PROTECTION. *UAS News Archives* [online]. 19.5.2010. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.cbp.gov/xp/cgov/border_security/am/operations/oam_vessels/aircraft/uas/uas_archive/uav_arcrft.xml

MQ-1B Predator. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=122>

MQ-9 Reaper. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=6405>

RQ-4 Global Hawk. US AIR FORCE. *Factsheets* [online]. 5.1.2012. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.af.mil/information/factsheets/factsheet.asp?id=13225>

High-Altitude, Long-Endurance Unmanned Aircraft Systems. NORTHROP GRUMMAN. *Global Hawk* [online]. 2010 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.cbp.gov/xp/cgov/border_security/am/operations/oam_vessels/aircraft/uas/uas_archive/uav_arcrft.xml

How is the term "Armed Conflict" defined in international humanitarian law?. INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. *Rescue Center* [online]. 17.3.2008. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/article/other/armed-conflict-article-170308.htm>

Department of Peace and Conflict Research, Upsala Universiteit. Publikováno v Wallensteen, Peter & Margareta Sollenberg, 2001. 'Armed Conflict 1989–

2000', *Journal of Peace Research* 38(5): 629–644. Dostupné z: http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/definition_of_armed_conflict/

BOWCOTT, Owen. *UN to investigate civilian deaths from US drone strikes: Special rapporteur on counter-terror operations condemns Barack Obama's failure to establish effective monitoring process*. *The Guardian* [online]. 25.10.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/25/un-inquiry-us-drone-strikes>

GREENWALD, Robert. *U.S. Drone Strikes Are Causing Child Casualties: Video and Report*. *Huffintgon Post* [online]. 12.1.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/robert-greenwald/us-drone-strikes-are-caus_b_2224627.html

BOWCOTT, Owen. *UN to examine UK and US drone strikes*. *The Guardian* [online]. 24.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/24/un-examine-uk-afghanistan-drone-strikes>

Lexiton's notebook. *The debate over drones: John Brennan*. *The Economist* [online]. 7.2.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/lexington/2013/02/john-brennan>

MCGREAL, Cris. *White House silent over CIA drone reports as pressure builds on Brennan: Embarrassment for Obama administration after revelations that CIA is secretly using Saudi air base to conduct drone strikes*. *The Guardian* [online]. 7.2.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/feb/06/white-house-cia-drones-john-brennan>

GREENWALD, Glenn. *US drone strikes target rescuers in Pakistan – and the west stays silent: Attacking rescuers – a tactic long deemed by the US a hallmark of terrorism – is now routinely used by the Obama administration*. *The Guardian* [online]. 20.8.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/aug/20/us-drones-strikes-target-rescuers-pakistan>

BOWCOTT, Owen. *Drone strikes threaten 50 years of international law, says UN rapporteur: US policy of using drone strikes to carry out targeted killings 'may encourage other states to flout international law'*. *The Guardian* [online]. 21.6.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2012/jun/21/drone-strikes-international-law-un>

PAKISTAN BODY COUNT. *Drone Attack* [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://pakistanbodycount.org/drone_attack

BECKER, Jo, SHANE, Scott. *Secret 'Kill List' Proves a Test of Obama's Principles and Will*. The New York Times [online]. 29.5.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/05/29/world/obamas-leadership-in-war-on-al-qaeda.html?pagewanted=all>

BREEDEN, John. *Is Navy's new drone the first real military robot?*. GCN [online]. 11.12.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://gcn.com/articles/2012/12/11/navy-x47b-drone-first-military-robot.aspx>

Top Gun meets Terminator: Autonomous US stealth drone completes 1st test launch. RT news [online]. 30.11.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://rt.com/usa/us-drone-launch-autonomous-986/>

Losing Humanity: The Case Against Killer Robots. *Human Rights Watch* [online]. 2012 [cit. 2013-03-28]. ISBN 1-56432-964-X. Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms1112ForUpload_0_0.pdf

ICRC, A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977, [online], Geneva: ICRC, 2006, [cit. 2013-03-28], Dostupné z (PDF dokument): http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0902.pdf

Northrop Grumman X-47B. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Northrop_Grumman_X-47B

DEL PRADO, Jose L. Gomez. *The Privatization of War: Mercenaries, Private Military and Security Companies*. Global Research [online]. 5.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.globalresearch.ca/the-privatization-of-war-mercenaries-private-military-and-security-companies-pmsc/21826>

BUMILLER, Elisabeth. *A Day Job Waiting for a Kill Shot a World Away*. The New York Times [online]. 29.7.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2012/07/30/us/drone-pilots-waiting-for-a-kill-shot-7000-miles-away.html?pagewanted=all>

Kept in the dark: The debate over unmanned drones. The Economist [online]. 12.2.2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.economist.com/blogs/newsbook/2013/02/debate-over-unmanned-drones?fsrc=rss>

UN Counter-Terrorism Expert to launch inquiry into the civilian impact of drones and other forms of targeted killing. *UN Human Rights, Office of the High*

commissioner for human rights [online]. Geneva/London, 22.1.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
<http://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=12943&LangID=E>

Admirál MULLEN, Mike, Poznámky během přednášky na Kansas State University, Kansas State University 3.3.2010 [online], Dostupné z:
<http://www.jcs.mil/speech.aspx?id=1336>

Living under Drones [online]. Stanford International Human Rights and Conflict Resolution Clinic and Global Justice Clinic at NYU School of Law, 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z (PDF dokument): <http://livingunderdrones.org/wp-content/uploads/2012/10/Stanford-NYU-LIVING-UNDER-DRONES.pdf>

ROGGIO, Bill, MAYER, Alexander. *Charting the data for US airstrikes in Pakistan, 2004 - 2013*. THE LONG WAR JOURNAL. Pakistan Strikes [online]. 21.3.2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php>

SINGER, Peter W. *Do drones Undermine Democracy*. The New York Times: Sunday Review [online]. 21.1.2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:
<http://www.nytimes.com/2012/01/22/opinion/sunday/do-drones-undermine-democracy.html?pagewanted=all>

The Year of Drone: An Analysis of U.S. Drone Strikes in Pakistan, 2004-2013. NEW AMERICA FOUNDATION. Counterterrorism strategy initiative [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://counterterrorism.newamerica.net/drones>

Covert Drone War. The Bureau of Investigative Journalism [online]. 2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
<http://www.thebureauinvestigates.com/category/projects/drones/>; nebo také

BALKO, Radley. U.S. Drone Policy: *Standing Near Terrorists Makes You A Terrorist*. Huffington Post [online]. 29.5.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
http://www.huffingtonpost.com/2012/05/29/drone-attacks-innocent-civilians_n_1554380.html

HOFFMAN, Michael. UAV pilot career field could save \$1.5B: Audit suggests eliminating 'unnecessary' training. *Air Force Times* [online]. 1.3.2009 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:
http://www.airforcetimes.com/news/2009/03/airforce_uav_audit_030109

WOODS, Chris Woods, ROSS, Alice K. *UN Launches Major Investigation into Civilian Drone Deaths*. Global Research [online]. 26.1.2013 [cit. 2013-03-25].

Dostupné z: <http://www.globalresearch.ca/un-launches-major-investigation-into-civilian-drone-deaths/5320522>

Obama defends US drone strikes in Pakistan. BBC News [online]. 31.1.2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16804247>

ICRC. SPOERRI, Philip. *Rescue Center: Round table on new weapon technologies and IHL – conclusions* [online]. 13.9.2011. [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/statement/new-weapon-technologies-statement-2011-09-13.htm>

Seznam použitých zkratek

CAS	Close-Air-Support
CSAR	Combat-Search-And-Rescue
CIA	Central Intelligence Agency
EO	Electro-Optical
ICC	International Criminal Court
ICJ	International Court of Justice
IR	Infra-Red
ICRC	International Committee for the Red Cross
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
ISR	Intelligence-Surveillance-Reconnaissance
JAG	Judge Advocate General
RCV	Remotely Controlled Vehicle
RPA	Remotely piloted Aircraft
UAS	Unmanned Aerial System
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UCAV	Unmanned Combat Aerial Vehicle

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje fenoménu ozbrojených konfliktů posledních několika let – bezpilotním letounům. Ač je nasazení bezpilotních letounů v ozbrojeném konfliktu často prezentováno jako revoluční, lze nalézt počáteční úvahy o letadlech ovládaných na dálku bez posádky na palubě již v období těsně po druhé světové válce. Dnešní verze představují tento historický koncept dovedený k dokonalosti, díky moderním technologiím. Jejich nasazení však vzbuzuje oprávněné úvahy, zda letouny nepředstavují humanitárním právem zakázaný bojový prostředek případně, zda jejich použití není v rozporu s válečným právem. Tato práce se snaží o identifikaci těch rozdílů odlišujících bezpilotní letouny od klasických pilotovaných letounů, které by mohly zapříčinit, že na ně bude z právního hlediska pohlíženo odlišně od konvenčních pilotovaných letounů.

V první kapitole je nastíněn historický vývoj, který ukazuje, že koncepce dálkově ovládaných letounů není nová. Jsou zde nastíněny i některé politické aspekty, které vedly k volbě tohoto způsobu vedení války. Součástí této kapitoly je dále technická část, která přibližuje ty vlastnosti a charakter bezpilotních letounů, které mohou mít potencionální vliv na jejich právní posouzení.

Druhá kapitole definuje a odlišuje hlavní dva druhy ozbrojených konfliktů, které zná současné humanitární právo; mezinárodní a vnitrostátní ozbrojený konflikt. Zároveň uvádí konkrétní normy humanitárního práva, které se vztahují na právní posouzení bezpilotního letounu a jeho použití z hlediska obou druhů konfliktů.

Třetí část je právní analýzou, hodnotící jednak bezpilotní letoun z pohledu koncepce zakázaných zbraní a bojových prostředků působících nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy. Následující kapitoly již pracují s konkrétními situacemi, a hodnotí vlastnosti letounů z pohledu požadavků humanitárního práva. Hodnoceny jsou schopnosti letounu dostát vysokým nárokům zásady rozlišování, proporcionality a prevence. Závěr třetí části je věnován některým aspektům spojeným s ovládáním bezpilotních letounů mimo armádní struktury.

Poslední část tvoří závěr, kde jsou hodnoceny výsledky provedené právní analýzy. Autor dospívá k závěru, že vlastnosti a charakter bezpilotních letounů nepředstavují zásadní revoluci, kterou by humanitární právo nedokázalo svými normami pokrýt.

Abstract

The thesis deals with the armed conflict phenomenon of past several years – unmanned aerial vehicles (UAV). Despite the fact that the present deployment of UAVs is often presented as a revolutionary, it is possible to track down the roots of remotely controlled planes without crew on board back to the years short after the Second World War. Today's versions of UAVs represent this historical concept brought to perfection thanks to the modern technologies. Their deployments raise legitimate considerations whether they may represent prohibited mean of warfare in terms of humanitarian law or whether their usage is not in contrary to law of armed conflict. This thesis aims to identify those differences between UAVs and traditional piloted aircrafts that may cause different legal classification of the UAVs to the traditional piloted aircrafts.

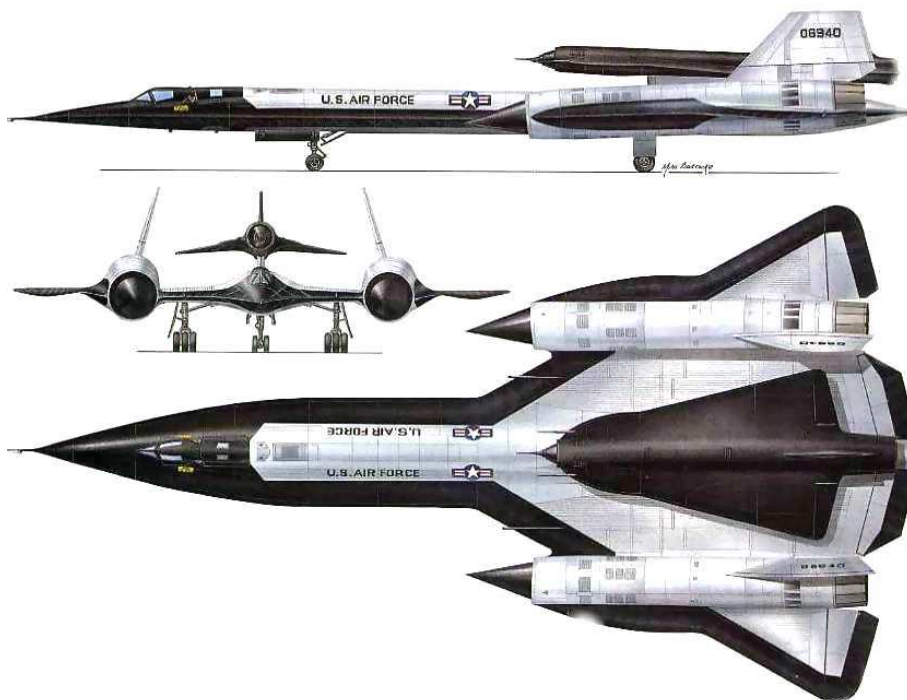
First chapter includes short historical background which may bring interesting connections with political atmosphere after Second World War. It is also pointed out that the concept of unmanned aircrafts is not new. This chapter also includes technical facts and details about current modern UAVs like Predator, Reaper or Global Hawk which may serve for an easier legal analysis.

Second chapter deals with the definitions and differences between two main types of armed conflict in current law of war – international and internal armed conflicts. At the same time it identifies concrete legal provisions applicable to UAVs itself and its deployment from both types of armed conflict perspective.

The legal analysis is part of the third chapter. In its first part UAVs are subject of assessment whether they represent prohibited means or method of warfare causing superfluous injury or unnecessary suffering. Following chapters includes concrete situations and take into account characteristics of the UAVs for the purpose of the legal analysis. It includes evolution whether the UAVs can meet the principle of distinction, proportion and prevention strict criteria set by the humanitarian law. At the end of this chapter short part is dedicated to the problem of deploying UAVs by non-combatants.

Last chapter includes a summary of the thesis where the results are presented. Author concludes that the current UAV characteristics do not represent significant revolution which would be problem for humanitarian law to cover up.

Obrazová příloha

Obrázek 1: Letoun Lockheed Blackbird nesoucí bezpilotní letoun D-21, zdroj:
http://www.456fis.org/BLACKBIRD_DRAWINGS.htm

Obrázek č. 2: Obsluha bezpilotního letounu, zdroj:
<http://www.332aew.afcent.af.mil/photos/mediagallery.asp?galleryID=1507>

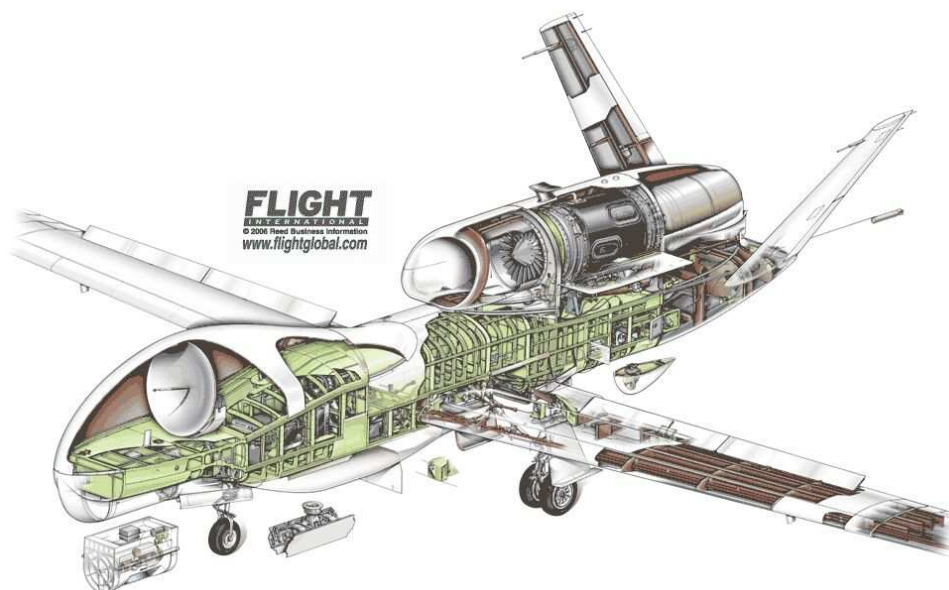
Obrázek č. 3: Řízená střela AMG-114 Hellfire,
zdroj: <http://www.imageblog.co.nz/viewimage.cfm?image=702>

Obrázek č. 4: Řízená střela AMG-176 Griffin,
zdroj: http://defense-update.com/products/g/31122010_griffin_sgm.html

Obrázek č. 5: Různé typy senzorů, které lze připevnit k bezpilotním letounům,
zdroj: <http://www.militarysystems-tech.com/suppliers/thermal-imaging-systems/13-wescam>

Obrázek č. 6: Pohled do nitra bezpilotního letounu Global Hawk,
zdroj: <http://unmanned-systems.blogspot.cz/2012/10/northrop-grumman-rq-4-global-hawk.html>

Obrázek č. 7: Distinguished Warfare Medal udělovaná od 13. února 2013 Ministrem obrany USA pilotům bezpilotních letounů za mimořádný úspěch v bojích s nepřítelem od 11. Zář 2011,
zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Distinguished_Warfare_Medal

Název práce / Title of the thesis

Mezinárodně právní aspekty používání bezpilotních letounů v moderním ozbrojeném konfliktu

International legal aspects of unmanned aerial vehicles deployment in modern armed conflict

Klíčová slova / Key words

Bezpilotní letoun, legalita, moderní ozbrojený konflikt

Unmanned aerial vehicle, legality, modern armed conflict